

Välfärd

4/2018

**FÄRRE RÖKER,
FLER SNUSAR**
stor skillnad
mot 1980-talet

**OJÄMN
FÖRDELNING**
av kapitalinkomster

**VANLIGT
ATT ARBETA**
under studierna

**VÄXELVIS BOENDE
HOS BARN**

SCB

Nya data jämför integration i Norden >>

Välfärd

sedan 1981

ges ut av

SCB, STATISTISKA CENTRALBYRÅN

med syfte att i lättillgänglig form presentera och analysera aktuell statistik om välfärd, arbetsmarknad, utbildning och befolkning. Tidskriften är öppen för bidrag från experter såväl inom som utanför SCB. Författarna svarar själva för åsikter som framförs.

© 2018, Statistiska centralbyrån

Citera gärna men ange källan:
SCB:s tidskrift Välfärd

REDAKTION

Anna Nyman	010-479 45 94
Chefredaktör	
Anna Blomén	44 39
Peter Gärdqvist	67 85
Hans Heggemann	68 10
Paula Kossack	60 05
Andreas Raneke	44 83
Åsa Westlund,	49 15
layout, diagram	

REDAKTIONSRÅD

Petra Otterblad Olausson, ansvarig utgivare
Therese Hedlund
Mikael Schöllin
Stefan Svanström
Annica Wallerå

ADRESS

Tidskriften Välfärd
SCB
Box 24300, 104 51 Stockholm
E-post: tidskriften.valfard@scb.se
Webbplats: www.scb.se/valfard

Omslagsfoto: Anna Kern, Johnér

Sista numret av Välfärd

År 1981 startade SCB en tidskrift, Välfärdsbulletinen, som ett led i en satsning på ökat inslag av analys av statistiken. Bland artiklarna i det första numret kan nämnas ämnen som barnbidragets betydelse för barnfamiljernas ekonomi, 11 år med Arbetskraftsundersökningarna samt vilka grupper i befolkningen som oftare blir offer för våld. 37 år har gått sedan dess, men de ämnen vi skrev om i det första numret av tidskriften, som senare kom att kallas Välfärd, är aktuella även idag.

SEDAN STARTEN ÅR 1981 har Välfärd publicerat uppskattningsvis 1 300 artiklar inom ämnesområden som välfärd, arbetsmarknad, utbildning och befolkning. Med hjälp av text, diagram och kartor har vi arbetat för att förklara, analysera och sprida statistiken och genom det stående inslaget "Statistikskolan" har vi rätt ut olika begrepp och företeelser inom statistiken.

I OCH MED DETTA NUMMER sätter vi dock punkt för tidskriften. Ambitionen att sprida och förklara vår statistik finns självklart kvar, men från och med 2019 publiceras artiklarna enbart på SCB:s hemsida. Med detta nummer säger vi tack för oss i redaktionen, och hoppas att ni fortsätter följa SCB via vår hemsida, scb.se, och våra andra digitala kanaler.

Anna Nyman
anna.nyman@scb.se

Medlem i

**SVERIGES
TIDSKRIFTER**

ISSN 1654-1502 (Online)
ISSN 1651-6710 (Print)
URN:NBN:SE:SCB-2018-A05T11804_pdf

Åtta.45 Tryckeri, november 2018

VAD VET DU OM SVERIGES LÄN?
Följ SCB:s julkalender
på Instagram och Facebook

SCB

- 5 **Färre röker, fler snusar**
Minskad andel rökare i de flesta OECD-länder
- 8 **Vanligt att arbeta under studierna i Sverige**
Högre sysselsättning för de som arbetat eller praktiserat under studierna
- 10 **Hög sysselsättning för nyligen examinerade i Sverige**
Tio EU-länder uppnår målen för både kvinnor och män
- 13 **Stor del av kapitalinkomsterna går till hushållen med högst inkomster**
Över hälften går till en procent av hushållen
- ” Andelen av inkomsterna som kommer från olika typer av sociala ersättningar och bidrag har minskat.
- 18 Intervju:
Nya nordiska data om integration
- 19 **Lägre andel förvärvsarbetande bland utrikes födda i Norden**
Finland har den lägsta andelen förvärvsarbetande
- 22 **Vanligast att barn bor hos mamma**
Många barn träffar den andra föräldern regelbundet
- 24 **Barnfamiljer flyttar ofta till mammans födelselän**
Stor andel hemvändare i Norrbotten
- 26 *Statistikskolan:*
Att designa svarsalternativ i en statistisk undersökning
- 28 **Gymnasieungdomar följer sina studieplaner**
Sju av tio har påbörjat planerade studier inom tre år
- 30 **NOTISER**

Foto: Cvdop Limbocker, Unsplash

Baksidan:
**Barn flyttar till storstadsområden,
men från storstäderna**

Publikationer från SCB

■ Skilda världar? Det demografiskt delade Sverige

Levnadsförhållandena skiljer sig åt mellan olika personer i Sverige. En del skillnader beror på att man är ung eller gammal eller att man bor i en storstad eller en mindre kommun. I den här rapporten beskrivs demografiska skillnader och likheter mellan olika grupper i samhället.

De grupper som jämförs är boende i olika typer av kommuner, boende i olika landsdelar, personer födda i Sverige, födda i Europa och födda utanför Europa och personer med olika utbildningsnivå.

De skillnader som redovisas är till exempel skillnader i familjelivet, barnafödande, samboende, ensamstående föräldrar och avståndet till de barn man inte bor med. Andra områden är hushållsstorlek, boendeform och bostadsyta per person. För äldre personer redovisas ensamboende och avstånd till vuxna barn.

Foto: Oscar Nord, Unsplash

*Läs mer i rapporten **Skilda världar? Det demografiskt delade Sverige***

■ Kurs i enkät- och frågekonstruktion

Syftet med kursen är att öka medvetenheten om vilken påverkan ett väl utformat frågeformulär kan ha på kvalitén i en statistisk undersökning – hur mäter vi det vi avser att mäta?

Under kurstillfället får du som arbetar med frågeformulär större kunskap om
– frågors innehåll, formulering och layout
– svarsalternativens utformning
– olika sätt att testa frågeformulär

Datum: Tisdagen 9 april 2019

Tid: 9.30–15.30

Adress: Karlavägen 100, Stockholm

Lokal: Bullerbyn, entréplan

Kostnaden är 2 900 kr per deltagare exklusive moms.

Anmälan görs på scb.se

Foto: Victor Xok, Unsplash

■ Sverige har 560 handelsområden

I november publicerade SCB uppdaterad statistik om handelsområden i Sverige. Enligt SCB:s definition är ett handelsområde ett geografiskt avgränsat område med koncentrerad detaljhandel, bestående av minst fem detaljhandelsföretag, eller fyra detaljhandelsföretag som tillsammans har minst 100 anställda.

Handelsområden är till exempel centrumkärnor i mindre tätorter, gallerior, shoppingstråk i storstad och externa handelsplatser utanför tätort. Statistiken kan användas för att följa detaljhandelns utveckling och handelns geografiska mönster, till exempel som grund för fysisk planering.

■ De första 15 åren – flyktingars försörjning i Sverige

Det är vanligt att personer som invandrat till Sverige av flyktinskäl har inkomst från olika inkomstslag åren efter invandring. Många går in och ut, både på arbetsmarknaden och i olika ekonomiska trygghetssystem, mellan olika år. Det framgår när försörjningen bland de som invandrade av flyktinskäl åren 1997–2001 studeras under deras första 15 år i Sverige.

Genom klusteranalys kan vi se vilka vägar vad gäller försörjning som är vanliga bland flyktingar. Sex olika vägar som flyktingarna tar i Sverige har identifierats: *Snabbt i arbete*, *Längre tid till arbete*, *Med nedsatt arbetsförmåga*, *Många år med ekonomiskt bistånd*, *Svag ställning på arbetsmarknaden* och de som *Lämnar Sverige*. I rapporten analyseras vilka egenskaper, bland annat vad gäller kön, ålder vid invandringen och utbildningsnivå, som spelar roll för att hamna i respektive grupp. *Läs mer i De första 15 åren – flyktingars försörjning i Sverige*

Följ Velfärds nyhetsbrev

SCB:s artiklar inom Velfärds område publiceras digitalt på scb.se/artiklar.

Anmäl dig gärna till Velfärds nyhetsbrev på scb.se/digitalvalfard för att inte missa några intressanta uppdateringar!

Alla publikationer kan laddas ner som pdf:er från www.scb.se. Vissa av dem kan du även beställa tryckta.

Färre röker, fler snusar

Andelen svenskar som röker varje dag har mer än halverats sedan slutet av 1980-talet. Samtidigt har andelen som snusar dagligen ökat, framför allt bland kvinnor.

SEDAN MÅNGA ÅR TILLBAKA pågår i Sverige, liksom i flera andra länder, ett tobaksförebyggande arbete med målsättningen att minska användningen av tobak. Sedan 1977 är det i Sverige krav på att cigarettpaket ska vara försedda med varningstext. Anpassningen till EU:s tobaksdirektiv innebär bland annat att dessa varningstexter har blivit större och även ska omfatta en varningsbild. Direktreklam för tobak är förbjudet i Sverige sedan 1993. Ytterligare ett exempel på en åtgärd mot tobaksanvändning i Sverige är det rökförbud som infördes år 2005 i bland annat restauranger och lokaler som används av dem som reser med kollektivtrafik. Den nya tobakslag som regeringen har föreslagit innebär bland annat att rökförbudet ska utökas och även omfatta vissa allmänna platser utomhus, som till exempel lekplatser, uteserveringar, busshållplatser och tågplattformar.

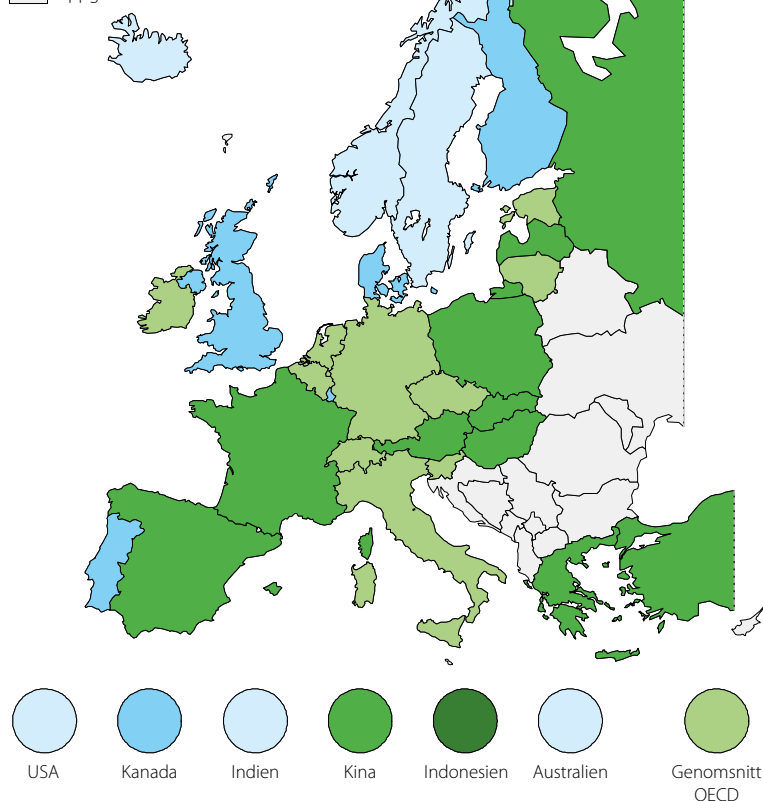
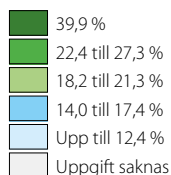
DET TOBAKSFÖREBYGGANDE ARBETET tycks ha gett önskad effekt. Enligt en statistiksammanställning från OECD har andelen av befolkningen i OECD-länderna som röker dagligen minskat från i genomsnitt 26 till 18 procent sedan tiden kring millennieskiftet. Störst minskning under denna period återfinns i Norge, där andelen som röker dagligen har minskat från 32 till 12 procent. Bland de länder som omfattas av OECD:s statistiksammanställning utgör Österrike och Indonesien undantag i detta sammanhang. I Österrike är andelen som röker dagligen oförändrad i tidsjämförelsen, medan andelen dagligrökare istället har ökat från 31 till 40 procent i Indonesien.

I 2016 års ranking av 35 länder i Europa, baserat på olika aspekter av deras tobaksförebyggande arbete, får Österrike lägst poäng (36) utifrån den så kallade Tobacco Control Scale, som ger som mest 100 poäng. Norges 63 poäng ger en femteplats i rankingen, som toppas av Storbritannien med 81 poäng. Sverige har 53 poäng i jämförelsen och delar niondeplatsen med Nederländerna, Turkiet och Ungern.

I INTERNATIONELLA JÄMFÖRELSEr av tobaksanvändning avser statistiken andelen som röker dagligen. I dessa jämförelser framstår Sverige som ett land med en förhållandevis låg andel tobaksanvändare. Bilden

LÅG ANDEL DAGLIGRÖKARE I NORDEN

Andel dagligrökare av befolkningen 15 år och äldre
Urval av länder, procent, 2015

I Europa är andelen dagligrökare högst i Turkiet, Grekland och Österrike, medan Island, Sverige och Norge har lägst andel som röker dagligen. Sett till alla länder i OECD:s statistiksammanställning har Indonesien högst andel dagligrökare, 40 procent. Merparten av dessa är män: i Indonesien röker 76 procent av männen och 4 procent av kvinnorna.

18%

av befolkningen i OECD-länderna röker dagligen.

av tobaksanvändningen i Sverige blir dock en annan när man inte enbart beaktar andelen som röker varje dag utan dessutom inkluderar andelen som snusar dagligen. Då är andelen dagliga tobaksanvändare i Sverige dubbelt så hög som när enbart rökning inkluderas. På samma sätt ger inte de internationella jämförelserna en helhetsbild av tobaksanvändningen i Norge, där andelen som röker har minskat samtidigt som andelen som snusar har ökat.

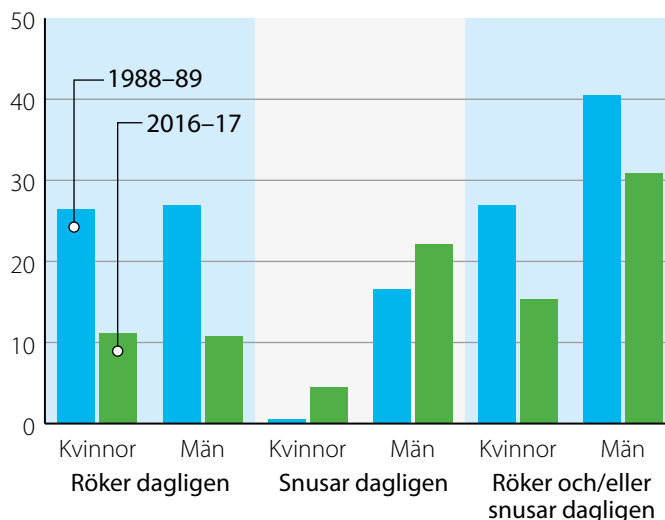
I UNDERSÖKNINGARNA AV LEVNADSFÖRHÅLLANDEN

(ULF) får personer i Sverige svara på frågor om både rökning och snusning. År 2016–17 uppgav 11 procent i befolkningen 16–84 år att de röker dagligen. Det är en minskning sedan slutet av 1980-talet, då motsvarande andel var 27 procent. Minskningen har skett i en förhållandevis jämn takt år för år. Andelen som snusar dagligen har istället ökat i Sverige under samma tidsperiod, från 9 till 13 procent. Andelen dagliga tobaksanvändare, det vill säga de som röker och/eller snusar varje dag, har sammantaget minskat i Sverige, från 34 till 23 procent sedan slutet av 1980-talet. Det innebär att ungefär 1,8 miljoner personer i Sverige röker och/eller snusar varje dag.

Andelen som röker varje dag skiljer sig i Sverige inte åt mellan kvinnor och män. Inga eller små skillnader i andel dagligrökare bland kvinnor och män återfinns även i Danmark, Norge, Island och USA. I flera av de länder som omfattas av OECD:s statistik-sammanställning är det emellertid vanligare att män röker dagligen än att kvinnor gör det. I Indonesien röker exempelvis 76 procent av männen varje

ANDELEN DAGLIGA TOBAKSANVÄNDARE HAR MINSKAT

Andel dagliga tobaksanvändare, kvinnor och män 16–84 år. År 1988–89 och 2016–17. Procent.

Andelen som röker varje dag har minskat sedan slutet av 1980-talet bland såväl män som kvinnor. Andelen som snusar dagligen har istället ökat, i synnerhet bland kvinnor. Sammantaget har dock andelen dagliga tobaksanvändare – de som röker och/eller snusar varje dag – minskat bland både män och kvinnor.

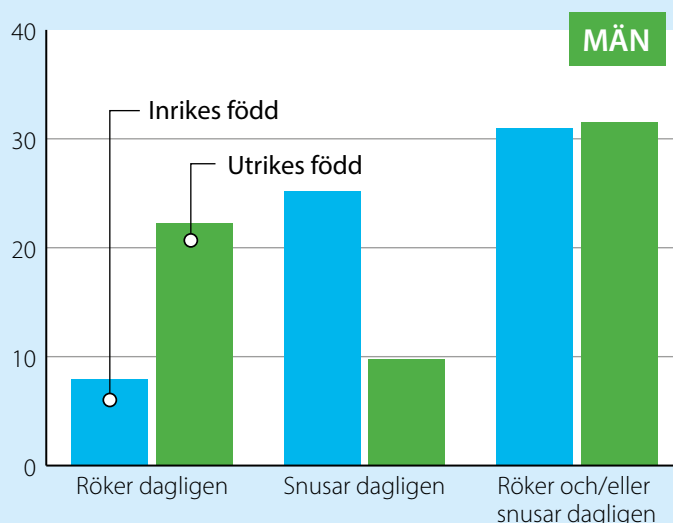
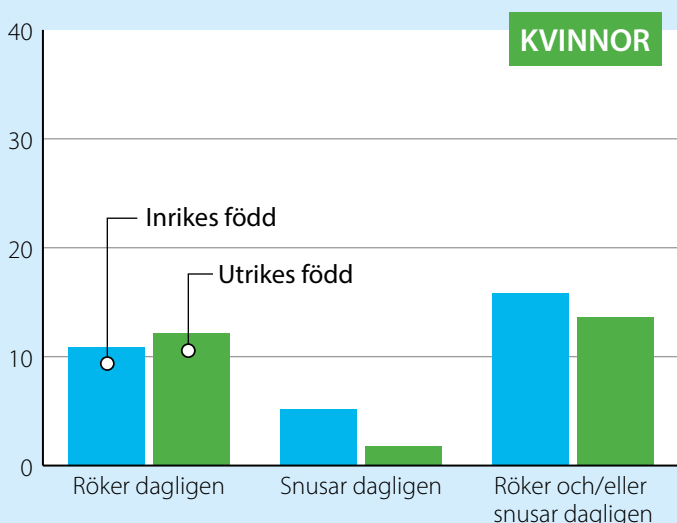
dag jämfört med 4 procent av kvinnorna. Andra exempel på länder där det är mycket vanligare att män röker dagligen än att kvinnor gör det är Kina och Ryssland.

1,8

miljoner personer i Sverige röker och/eller snusar varje dag.

SNUSNING VANLIGARE BLAND INRIKES ÄN UTRIKES FÖDDA

Andel dagliga tobaksanvändare, efter födelseland. Kvinnor och män 16–84 år. År 2016–17. Procent.

Att använda tobak varje dag är ungefär lika vanligt bland inrikes och utrikes födda. Det är dock vanligare att inrikes födda snusar än att utrikes födda gör det. Bland män röker utrikes födda i större utsträckning än inrikes födda.

I såväl Sverige som Norge är det däremot vanligare att män snusar än att kvinnor gör det. I Sverige snusar 22 procent av männen varje dag, jämfört med 5 procent av kvinnorna. I slutet av 1980-talet snusade 17 procent av männen och knappt 1 procent av kvinnorna. Eftersom daglig snusning är betydligt vanligare bland män än kvinnor är andelen dagliga tobaksanvändare högre bland män än kvinnor: 31 respektive 15 procent.

Drygt tre av tio män använder tobak dagligen, och det är lika vanligt bland inrikes som utrikes födda. Det är dock vanligare att inrikes födda män snusar, medan det är vanligare att utrikes födda män röker. Även bland kvinnor snusar inrikes födda i större utsträckning än utrikes födda.

En jämförelse mellan grupper med olika utbildningsnivå visar att det är vanligare att röka dagligen bland kvinnor och män som har högst gymnasial utbildning jämfört med personer som har en eftergymnasial utbildning. Att snusa dagligen är däremot vanligare bland kvinnor med minst gymnasial utbildning jämfört med kvinnor med förgymnasial utbildning. En genomsnittlig snusare är dock en man i åldern 25–54 år som är född i Sverige och som har en gymnasial utbildning. ■

Charlotte Samuelsson

arbetar med Undersökningarna av levnadsförhållanden på SCB
010-479 48 17
charlotte.samuelsson@scb.se

FAKTA

De svenska resultaten baseras på Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) för åren 1988–2017 och avser, om inget annat anges, personer 16–84 år som fått besvara frågorna:

- Röker du dagligen?
- Snusar du dagligen?

Läs mer om Undersökningarna av levnadsförhållanden: www.scb.se/le0101

Resultaten för övriga länder än Sverige är hämtade från OECD:s *Health at a Glance 2017*, som avser andel i befolkningen 15 år och äldre (eller närliggande åldersgrupp) som röker dagligen år 2000 respektive 2015 (eller närliggande år). Resultat gällande snusning i Norge är hämtat från Folkehelseinstituttet.

TOBAK OCH HÄLSA

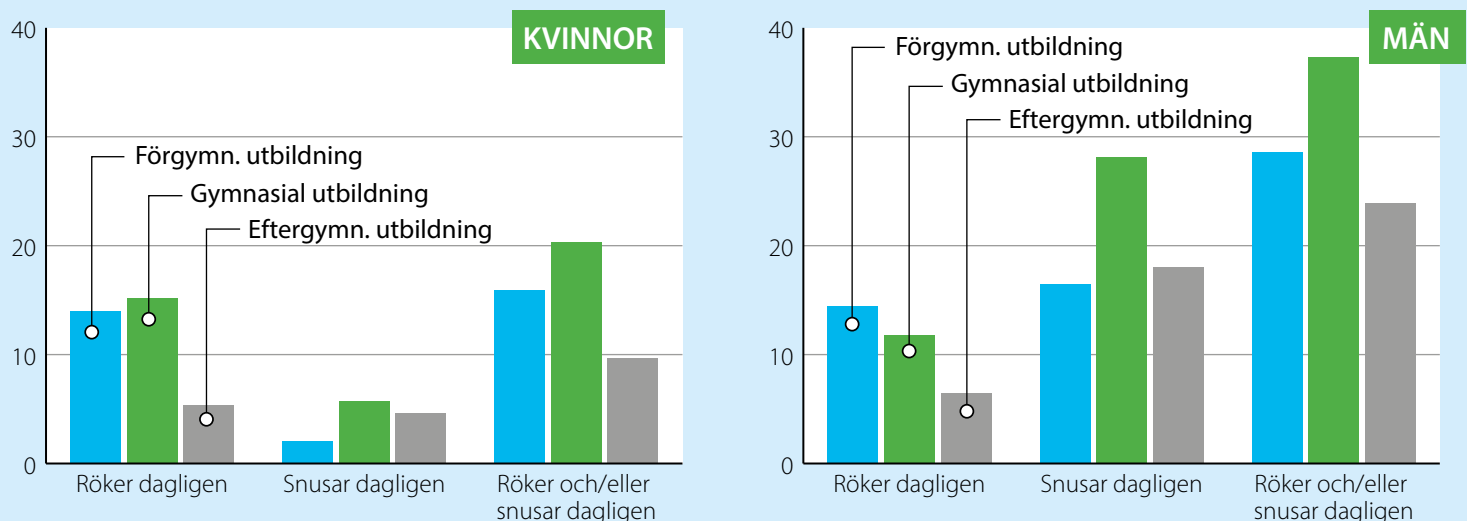
FORSKNING VISAR att rökning och snusning ökar risken för olika sjukdomar. Världshälsoorganisationen, WHO, uppskattar att drygt sex miljoner människor dör varje år som ett resultat av sin tobaksrökning, medan passiv rökning resulterar i uppskattningsvis 900 000 dödsfall per år. WHO uppmärksammar även de negativa hälsoeffekterna för dem som arbetar med att skörda tobaksblad – utan skyddsutrustning drabbas de av nikotinförgiftning.

ENLIGT EN STUDIE AV SOCIALSTYRELSEN dödade tobaksrökning uppskattningsvis 12 000 rökare per år i Sverige under perioden 2010–2012, varav ungefär 8 000 personer per år i lungcancer, kronisk obstruktiv lungsjukdom (KOL), stroke eller hjärtinfarkt. Enligt samma studie insjuknade omkring 100 000 personer per år i Sverige i rökrelaterade sjukdomar under denna period. I SCB:s senaste rapport om dödlighetens utveckling konstaterar man att betydelsen av rökning för den totala dödligheten har minskat och antas fortsätta minska framöver.

HÄLSOEFFEKTERNA AV SNUS är i dagsläget inte lika tydligt belagda som för tobaksrökning. Enligt en litteraturoversikt som det norska Folkehelseinstituttet publicerade år 2014 finns det vetenskapligt stöd för ett samband mellan snusbruk och typ 2 diabetes, cancer i bukspottkörteln, matsstrupen och munhålan samt en ökad risk att dö om man drabbas av en hjärtinfarkt eller en stroke.

RÖKNING MINST VANLIGT BLAND PERSONER MED EFTERGYMNASIAL UTBILDNING

Andel dagliga tobaksanvändare, efter utbildningsnivå. Kvinnor och män 16–84 år. År 2016–17. Procent.

Att röka dagligen är vanligare bland kvinnor och män som har högst gymnasial utbildning jämfört med personer som har en eftergymnasial utbildning. Andelen som snusar är högst bland män som har en gymnasial utbildning.

Vanligt att arbeta under studierna i Sverige

Foto: Green Chameleon Unsplash

Sysselsättningsgraden är högre för de som har arbetat eller praktiserat under studietiden jämfört med de som inte gjort det. I Sverige är det mycket vanligt att arbeta eller praktisera under studierna. Men långt ifrån alla unga i EU har haft kontakt med arbetsmarknaden under studietiden.

AV UNGA I SVERIGE i åldersgruppen 15–34 år hade 17 procent inte haft någon kontakt alls med arbetsmarknaden under sina senast avslutade studier. I EU som helhet var det däremot drygt hälften som inte hade arbetat. Arbeta under studierna kan se väldigt olika ut. Det kan till exempel handla om betald eller obetald praktik som en del av utbildningen. Det kan också handla om extrajobb, sommarjobb eller volontärarbete utan någon koppling till utbildningen.

VILKA ARBETSMARKNADSKONTAKTER de unga i olika länder har haft under studierna beror förstås på flera faktorer. En viktig faktor är hur utbildningssystemen fungerar och om praktik är en del av utbildningen. I Sverige ingår exempelvis obetald praktik på gymnasieskolans yrkesprogram. Samtidigt är andelen unga som väljer yrkesprogram lägre i Sverige än i en del andra EU-länder och på högskoleförberedande program ingår praktik vanligtvis inte i utbildningen. I yrkeshögskolan ingår obligatorisk praktik, medan

det varierar mellan högskoleprogram och högskolor om verksamhetsförlagd utbildning eller praktik är en del av högskoleutbildningen och om den är obligatorisk eller inte.

HUR VANLIGT DET ÄR ATT ARBETA beror också på om det finns möjlighet att få studiemedel eller studielån och hur det systemet är uppbyggt. I Sverige är det mycket vanligt att elever och studenter arbetar under sommaruppehållet eftersom man vanligtvis inte har studiemedel under sommaren.

EN ANNAN VIKTIG FAKTOR är arbetsmarknadsläget. Sverige har under de senaste åren generellt sett haft en positiv utveckling av arbetsmarknaden för unga, med en återhämtning från de höga nivåerna av ungdomsarbetslöshet man såg efter den ekonomiska lågkonjunkturen som följde av finanskrisen 2008 och 2009. Det kan påverka möjligheterna för unga att få arbete vid sidan om studierna.

” De allra flesta unga
i EU hittade sina jobb via
sitt direkta kontaktnät.

STATISTIKEN VISAR ATT SITUATIONEN på arbetsmarknaden är bättre för de unga som har haft kontakt med arbetsmarknaden under studierna, till exempel genom praktik, extrajobb eller volontärarbete. Sysselsättningsgraden år 2016 var lägre bland de som inte hade arbetat under sina senast avslutade studier och arbetslösheten var högre. I Sverige var sysselsättningsgraden 18 procentenheter lägre och arbetslösheten 9 procentenheter högre bland de som inte arbetat eller praktiserat jämfört med samtliga i åldersgruppen 15–34 år.

SAMTIDIGT KAN EN DEL AV SKILLNADEN i sysselsättning och arbetslöshet även bero på att inträdet på arbetsmarknaden är enklare för vissa grupper av unga. I vissa högskoleutbildningar som leder till en yrkesexamen, exempelvis lärarutbildningen, är en del av utbildningen verksamhetsförlagd. För de flesta högskoleutbildningar är det emellertid upp till lärosätet att bestämma om praktik ska ingå i utbildningen eller inte.

Sysselsättningen är generellt högre och arbetslösheten lägre för de som har en gymnasial yrkesutbildning än för de som har en högskoleförberedande utbildning. Samtidigt är praktik i Sverige obligatorisk på yrkesprogrammen på gymnasiet medan högskoleförberedande program inte har någon obligatorisk praktik. Därför är det oklart hur stor del av situationen på arbetsmarknaden som förklaras av arbete under studierna och hur mycket som förklaras av andra faktorer, som exempelvis vilken utbildning de unga har läst.

KONTAKTER MED ARBETSMARKNADEN förväntas göra det enklare för unga att hitta arbete efter utbildningen. Statistiken visar emellertid att de allra flesta unga i EU hittade sina jobb via sitt direkta kontaktnät, det vill säga genom antingen vänner, bekanta eller familj. Det var också vanligt att hitta arbete genom annons eller genom att kontakta arbetsgivaren direkt. Enbart en liten andel hittade arbetet genom utbildning/praktik. ■

Linnea Johansson Kreuger

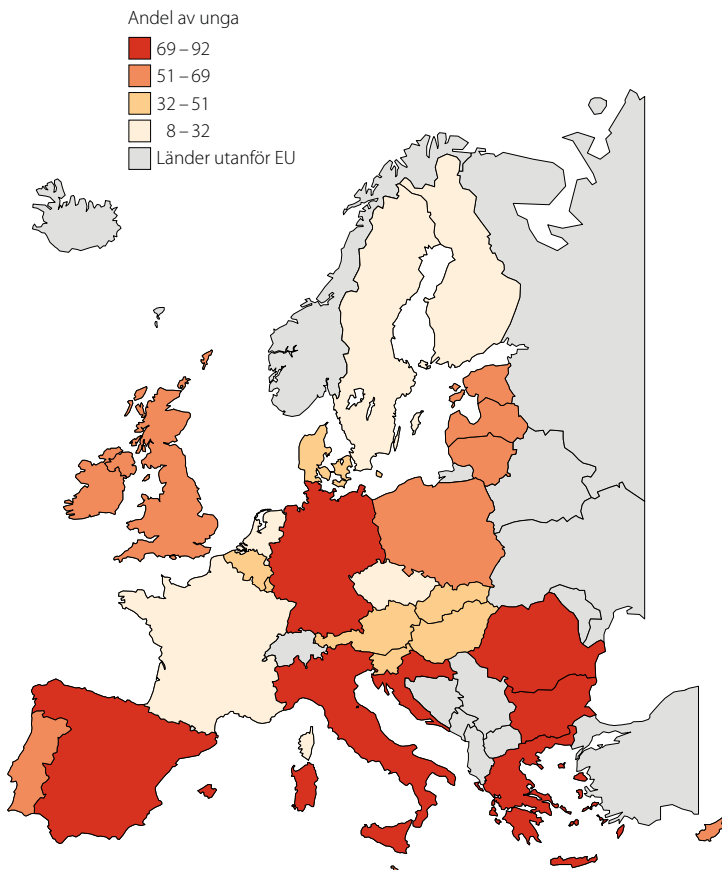
arbetar med Arbetskraftsundersökningarna på SCB
010-479 44 97
linnea.johanssonkreuger@scb.se

17 %

har inte arbetat, till exempel praktiserat
eller jobbat extra, under sina
senast avslutade studier.

HÄLFTEN AV ALLA UNGA I EU HAR INTE HAFT KONTAKT MED ARBETSMARKNADEN UNDER SINA STUDIER

Andel av unga i åldersgruppen 15–34 år som inte hade arbetat under sina senast avslutade studier, 2016. Procent.

Under 2016 var andelen som inte arbetat under sina studier minst i Finland, där 8 procent angav att de inte hade arbetat under sina studier. I Sverige var det 17 procent som inte hade arbetat under sina studier, vilket var näst lägst av medlemsländerna i EU. De länder där det var vanligast att inte arbeta under studierna var Rumänien, Grekland och Bulgarien.

FAKTA

Denna statistik baseras på Arbetskraftsundersökningarna (AKU). Varje år ställs ett antal frågor om temaområden som normalt sett inte ingår i undersökningen. Dessa frågor ställs på uppdrag av Eurostat, EU:s statistikorgan, och genomförs i alla EU:s medlemsländer. Under 2016 handlade undersökningen om unga personer mellan 15 och 34 år och deras inträde på arbetsmarknaden. Undersökningen hade frågor om de ungas arbete under studier, om arbete under studietiden hänger ihop med situationen på arbetsmarknaden efter studierna, samt ungas vilja att flytta eller pendla längre sträckor för att få ett jobb.

I artikeln redovisas andel som inte har arbetat. Detta beror på hur undersökningen har genomförts i de olika länderna, och de som inte har arbetat är den grupp som med högst statistisk säkerhet går att jämföra.

Läs mer i rapporten Arbetskraftsundersökningarna (AKU)
– Tema: Ungas situation på arbetsmarknaden 2016. www.scb.se/am0401

Hög sysselsättning för nyligen examinerade i Sverige

Foto: Rawpixel, Unsplash

För att klara EU:s sysselsättningsmål är det viktigt att nyligen examinerade får ett arbete. Tydliga skillnader finns mellan länder och inom länder, både vad gäller kvinnor och mäns sysselsättning och mellan olika utbildningsnivåer. I Sverige är sysselsättningen bland nyligen examinerade hög och skillnaderna mellan olika grupper små.

Respektive land är ansvarigt för sin utbildningspolitik men sedan 2010 finns ett ramverk inom EU där ett av målen är att år 2020 ska andelen sysselsatta bland nyligen examinerade vara 82 procent. Målet gäller den del av befolkningen som är i åldern 20 till 34 år och ett till tre år tidigare tagit en examen från en gymnasial eller eftergymnasial utbildning och som inte studerar vidare.

I SVERIGE klarar både kvinnor och män målet, då 88 respektive 89 procent av de nyligen examinerade var sysselsatta år 2017. Sett till hela EU uppnåddes målet för män, men inte för kvinnor. Andelen sysselsatta bland de som nyligen tagit en examen uppgick

år 2017 till 82 procent av männen och 78 procent av kvinnorna. Sett ur ett längre perspektiv är det tydligt att den ekonomiska konjunkturen spelar roll för sysselsättningsgraden. I samband med finanskrisen 2008 och 2009 och den efterföljande lågkonjunkturen sjönk andelen sysselsatta kvinnor och män, såväl i Sverige som genomsnittet för EU:s medlemsländer. I Sverige steg sysselsättningsgraden för nyligen examinerade sedan relativt fort medan EU-genomsnittet når upp till nivåerna före krisen först under senare år. För Sveriges del skedde återhämtningen något snabbare för män än för kvinnor men sedan 2013 är skillnaderna små. Sett till hela EU har skillnaden mellan kvinnor och män varit stabila under de senaste 10 åren.

I TIO AV EU-LÄNDERNA uppnår både kvinnor och män år 2017 en sysselsättningsgrad på minst 82 procent. Högst andel sysselsatta bland nyligen examinerade har kvinnor på Malta, där 97 procent hade ett arbete ett till tre år efter sin examen. Motsvarande för män var 92 procent. Av de tio länder där bägge könen klarar målet är det tre (Nederländerna, Österrike och Litauen) där kvinnor har en högre sysselsättningsgrad än män. I de resterande sju länderna ligger mäns sysselsättningsgrad högre än kvinnors.

” Sett till hela EU uppnåddes målet för män, men inte för kvinnor.

Belgien är det enda landet i EU där kvinnor uppnår målet samtidigt som männen inte gör det, andelen sysselsatta män är några procentenheter under 82 procent och andelen kvinnor strax över. I åtta länder uppnår män, men inte kvinnor, minst 82 procent sysselsatta. Bland dessa länder är det i många fall stora skillnader mellan kvinnor och män. Störst skillnad, 15 procentenheter, återfinns i Slovenien där 89 procent av männen respektive 74 procent kvinnorna är sysselsatta. Stora skillnader mellan kvinnor och män finns även i Estland och Slovakien. I de nio länder där varken kvinnor eller män klarar målet är skillnaderna mellan könen relativt små. Det är framförallt länder i östra och södra Europa där målet inte uppnås men det gäller även Frankrike. Lägst sysselsättningsgrad, både bland kvinnor och män, har Italien och Grekland. Strax över hälften av nyligen examinerade kvinnor och män i Grekland är sysselsatta ett till tre år efter sin examen. Att situationen är särskilt svår för nyligen examinerade i Grekland och Italien märks också genom att sysselsättningsgraden bland nyligen examinerade är tydligt lägre än bland befolkningen som helhet. I de flesta andra länder är andelen sysselsatta bland nyexaminerade ungefär lika hög som andelen sysselsatta i befolkningen. I många länder är andelen sysselsatta till och med betydligt högre bland nyligen examinerade.

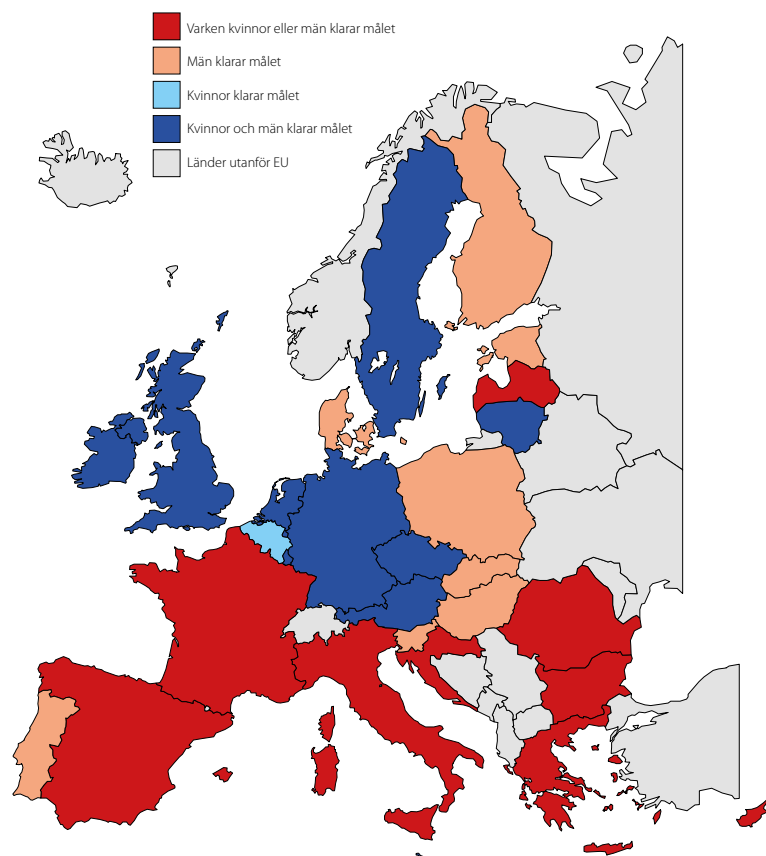
JÄMFÖRT MED GYMNASIEUTBILDADE är läget på arbetsmarknaden i EU mer gynnsamt för personer med en högskoleexamen. Av de med en eftergymnasial utbildning på minst två år var 85 procent sysselsatta år 2017. Motsvarande för dem med en examen från generella eller yrkesförberedande gymnasieprogram var 64 respektive 77 procent.

I Sverige är skillnaderna mellan de som har en examen från högskolan jämfört med de med en gymnasieexamen mindre än i EU i stort. År 2017 var 83 procent av de som under de senaste tre

85% av de med en eftergymnasial utbildning på minst två år var sysselsatta år 2017.

MÅNGA LÄNDER UPPFYLLER EU:S MÅL FÖR SYSSELSÄTTNING BLAND NYLIGEN EXAMINERADE

Länder i EU som klarar målet om 82 procent sysselsättning för nyligen examinerade kvinnor och män, 2017

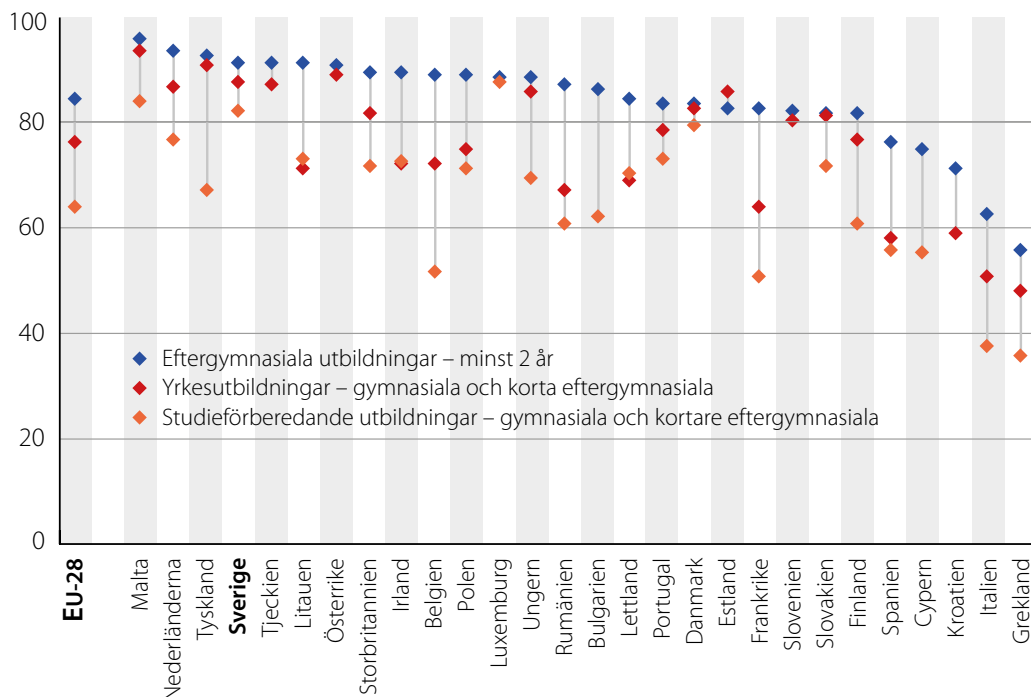
Tio länder, varav Sverige är ett, når upp till EU:s mål om en sysselsättningsgrad på 82 procent bland nyligen examinerade kvinnor och män. En del länder når upp till målet för män men inte för kvinnor medan Belgien är det enda landet där kvinnor men inte män når målet. Sysselsättningsmålet nås varken för kvinnor eller män i länderna kring Medelhavet, i sydöstra Europa och i Estland.

åren tagit en examen från ett högskoleförberedande program på gymnasiet och som inte studerade sysselsatta. Detta kan jämföras med 88 procent bland de med en examen från ett yrkesprogram på gymnasiet och 92 procent bland de med en examen från högskolan eller en annan längre eftergymnasial utbildning.

I MÅNGA EU-LÄNDER är skillnaderna mellan de tre grupperna större. I en del länder finns en tydlig skillnad mellan gymnasiala och eftergymnasiala utbildningar, till exempel Frankrike och Spanien. I andra länder finns framförallt en skillnad mellan å ena sidan dem med en generell examen från gymnasiet och å andra sidan dem med en yrkesutbildning från gymnasiet och dem med en examen från en eftergymnasial utbildning, till exempel Tyskland och Ungern. Det är viktigt att tänka på att endast personer

HÖG SYSSELSÄTTNINGSGRAD I SVERIGE OAVSETT UTBILDNINGSNIVÅ OCH TYP AV EXAMEN

Andel sysselsatta i åldern 20 till 34 år som under de senaste tre åren tagit en examen på gymnasial eller eftergymnasial nivå och som inte studerar, efter utbildningsnivå och typ av examen, 2017. Procent.

Skillnaderna i sysselsättningsgrad mellan gymnasialt och eftergymnasialt utbildade är relativt små i Sverige. I andra länder är det större skillnader, särskilt mellan studieförberedande gymnasieutbildningar och eftergymnasiala utbildningar. I Belgien skiljer det sig 37 procentenheter mellan de två examina och i Frankrike är skillnaden 32 procentenheter.

som inte studerar ingår i mätningen av sysselsättningsgraden. I Sverige är det till exempel vanligt att examinerade från högskoleförberedande program väntar med att påbörja vidare studier och att de istället arbetar en tid efter gymnasieskolan.

HUR VANLIGT DET ÄR med gymnasiala yrkesutbildningar eller längre eftergymnasiala utbildningar skiljer sig åt mellan EU-länderna. I Sverige var det år 2016 i åldern 30 till 34 år, då de flesta studerat färdigt på högskolan, ungefär var fjärde som hade en högskoleförberedande gymnasieutbildning eller en grundskoleutbildning som högsta utbildning. Dessa personer har därmed inte deltagit i någon utbildning som haft som syfte att förbereda dem för arbetslivet. Fokus i deras utbildningar låg istället på förberedelse för vidare studier. I en del länder är denna andel

mycket högre – i nio EU-länder var det mer än var tredje som saknade en utbildning som förberett dem för arbetslivet. I Italien och Grekland var det knappt 40 procent i åldersgruppen som endast hade en sådan utbildning. Sverige hör istället till de länder där mer än hälften i åldersgruppen hade en längre eftergymnasial utbildning, samtidigt som andelen med en gymnasial yrkesutbildning var mindre än i många andra länder (22 procent). ■

Paula Kossack

arbetar med utbildningsstatistik på SCB
010-479 60 05
paula.kossack@scb.se

FAKTA

Utbildningsgrupper i EU:s statistik

- **Eftergymnasiala utbildningar – minst två år**
Här ingår: examinerade från högskoleutbildningar på minst två år och från eftergymnasiala utbildningar utanför högskolan på minst två år (bland annat yrkeshögskolan, konst- och kulturutbildningar, folkhögskoleutbildningar)
- **Yrkesutbildningar – gymnasiala och korta eftergymnasiala**
Här ingår: examinerade från yrkesprogram på gymnasiet och från andra eftergymnasiala yrkesutbildningar kortare än två år, exempelvis kortare yrkes- och högskoleutbildningar.
- **Studieförberedande utbildningar – gymnasiala och kortare eftergymnasiala**
Här ingår: examinerade från högskoleförberedande program på gymnasiet och från eftergymnasiala, generella, utbildningar kortare än två år, exempelvis högskoleförberedande konst- och kulturutbildningar och högskoleförberedande folkhögskoleutbildningar

LÄS MER

Läs mer om EU:s strategi 2020 och hitta mer statistik:

<https://ec.europa.eu/eurostat>.

EU-kommissionens rapport där EU-målen följs upp för respektive land: Education and Training Monitor 2018

Här hittar du officiell statistik om inträdet på arbetsmarknaden för examinerade från gymnasieskolan och högskolan:
www.scb.se/uf0512.

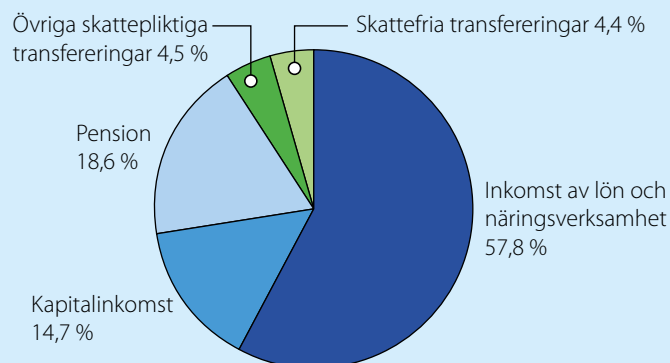
Stor del av kapitalinkomsterna går till hushållen med högst inkomster

År 2016 kom drygt 70 procent av inkomsterna hos Sveriges hushåll från marknadsinkomster, det vill säga löneinkomster och inkomster av näringsverksamhet samt kapitalinkomst. Men inkomsternas sammansättning varierar mellan hushåll i olika inkomstskikt. >>

MER ÄN EN FJÄRDEDEL AV INKOMSTERNA ÄR TRANSFERERINGAR

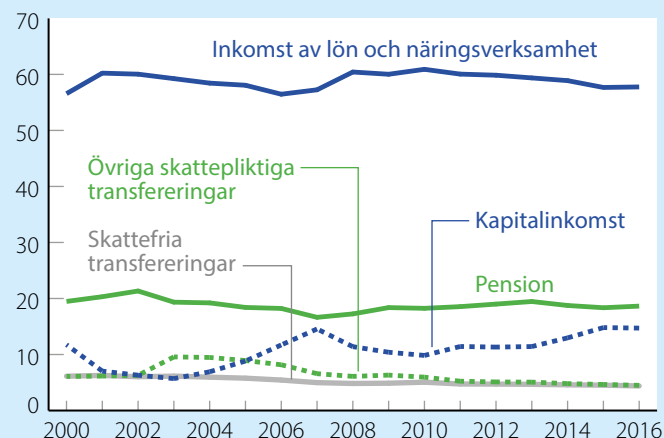
Inkomstslagens andel av hushållens disponibla inkomst 2016. Procent

Drygt en fjärdedel av den disponibla inkomsten 2016 bestod av pensioner och andra transfereringar, till exempel sjukpenning, a-kassa, bostadsbidrag och barnbidrag. Beloppet från lön och näringsverksamhet stod för 58 procent av inkomsterna.

KAPITALINKOMSTERNAS ANDEL HAR ÖKAT

Inkomstslagens andel av hushållens disponibla inkomst 2000–2016. Procent

Andelen av den disponibla inkomsten som består av kapitalinkomster har ökat under 2000-talet, medan andelen för övriga skattepliktiga transfereringar har minskat.

När SCB redovisar hushållens inkomster används oftast den disponibla inkomsten som mått. Den disponibla inkomsten är det som återstår efter att skatter och andra negativa transfereringar är avdragna, det vill säga den inkomst som finns kvar att använda till konsumtion och sparande. I den här artikeln ska vi titta på hur olika typer av inkomster bidrar till hushållens disponibla inkomst och hur den disponibla inkomstens sammansättning varierar mellan olika typer av hushåll.

OM MAN SUMMERAR den disponibla inkomsten för alla hushåll i Sverige 2016 blir beloppet 2 025 miljarder kronor. Av detta belopp kommer 96 procent från skattepliktiga inkomster, främst löneinkomst, inkomst av näringsverksamhet och kapitalinkomster. Dessa inkomstslag brukar tillsammans

kallas marknadsinkomster. Skattepliktiga är också pensionerna samt olika typer av transfereringar man kan få när man inte arbetar, i första hand sjuk- och föräldrapenning, sjuk- och aktivitetsersättning samt arbetsmarknadsstöd.

De skattefria inkomsterna består till allra största delen av studiestöd inklusive studielån, barnbidrag, bostadsstöd och ekonomiskt bistånd. Dessa ersättningar kan vara generella, som barnbidraget, eller behovsprövade, som bostadsstöd och ekonomiskt bistånd. Syftet med de behovsprövade bidragen är att förstärka köpkraften för hushåll vars inkomster är låga i förhållande till försörjningsbördan.

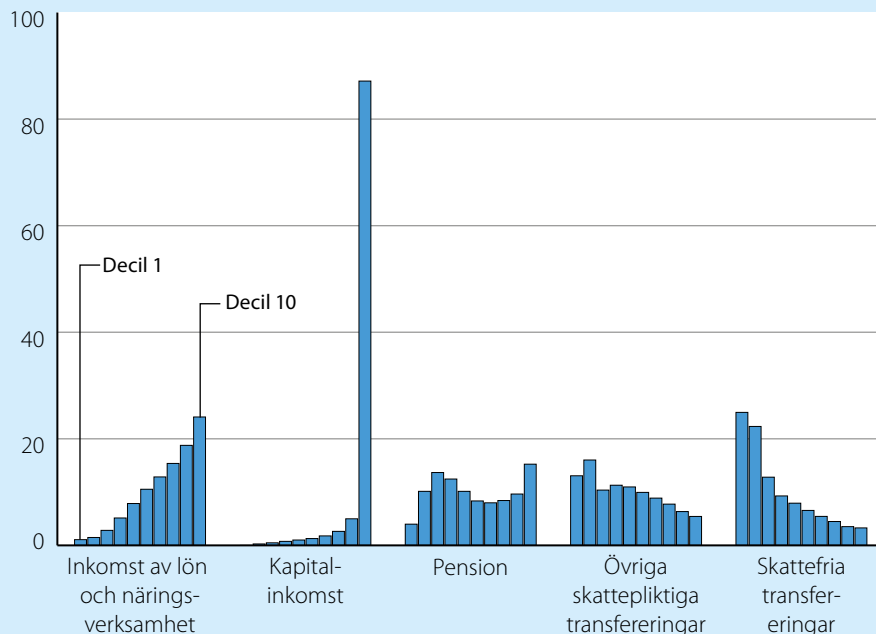
AV HUSHÅLLENS DISPONIBLA INKOMST 2016 kom över 70 procent från marknadsinkomster, varav 58 procent från inkomst av lön och näringsverksamhet och 15 procent från inkomst av kapital. Pensionsinkomster utgjorde 19 procent av inkomsterna medan

olika typer av ersättningar och bidrag tillsammans stod för 9 procent. Detta handlar om genomsnitt. De flesta som arbetar har varken pension eller andra skattepliktiga transfereringar. En stor andel av hushållen har inte heller några skattefria transfereringar. Dessutom är kapitalinkomsterna mycket ojämnt fördelade och det är få hushåll som kommer upp till de 15 procent som medelvärdet ligger på.

SEDAN BÖRJAN AV 2000-TALET har en allt större andel av hushållens disponibla inkomst kommit från marknadsinkomster. År 2000 var ett år med förhållandevis stora kapitalinkomster och marknadsinkomsterna uppgick till 68 procent av den disponibla inkomsten. Efterföljande år minskade inkomsterna från kapital vilket bidrog till att en lägre andel av den disponibla inkomsten utgjordes av marknadsinkomster. Därefter vände kapitalinkomsterna återigen uppåt och sedan 2007 har marknadsinkomsternas

TIONDELEN MED HÖGST INKOMST HAR NÄSTAN 90 PROCENT AV KAPITALINKOMSTERNA

Andel av inkomstslagen före skatt som tillfaller respektive inkomstgrupp, 2016. Procent

47 %

av skattefria transfereringar går till decil 1 och 2.

Nästan hälften av de skattefria transfereringarna går till decilerna 1 och 2. Av inkomsterna av lön och näringsverksamhet går en fjärdedel av kapitalinkomsterna nästan 90 procent till decil 10.

andel av den disponibla inkomsten stadigt legat över 70 procent.

Under denna period har samtidigt andelen av inkomsterna som kommer från olika typer av sociala ersättningar och bidrag minskat, från som mest 16 procent år 2003 till 9 procent 2016. Det är framför allt andelen som kommer från arbetsmarknadsstöd samt sjuk- och aktivitetsersättning som har minskat sedan början av 2000-talet, men även andelen från sjukpenning har sjunkit. Att andelen från de här transfereringarna sjunker beror främst på att det är färre personer som får ersättningarna 2016 jämfört med i början av 2000-talet. Detta i sin tur beror till stor del på förändrade regler bland annat vad gäller a-kassa och sjuk- och aktivitetsersättning. En annan orsak är att ersättningsnivåerna har minskat över tid i förhållande till löneinkomsterna, då dessa nivåer antingen är kopplade till inflationen eller justeras via politiska beslut.

DE DISPONIBLA INKOMSTERNA är skevt fördelade mellan olika grupper i samhället. Särskilt tydlig blir den ojämna fördelningen av olika inkomsttyper mellan personer med låga respektive höga inkomster.

Av de sammanlagda kapitalinkomsterna 2016 gick 87 procent till de 10 procent av hushållen med högst disponibel inkomst (decil 10), medan 2 procent gick till den halva av hushållen som hade lägst disponibel inkomst (decil 1–5). Andelen av kapitalinkomsterna som tillfaller den högsta tiondelen har ökat med 9 procentenheter sedan år 2000, medan andelen som tillfaller den nedre halvan under samma tidsperiod har halverats, från 4 till 2 procent. Fördelningen av kapitalinkomster är inte heller särskilt jämn i decil 10, utan även här förekommer en kraftig skevhet.

Tittar vi på inkomster av lön och näringsverksamhet så är även dessa skevt fördelade, dock inte lika kraftigt som

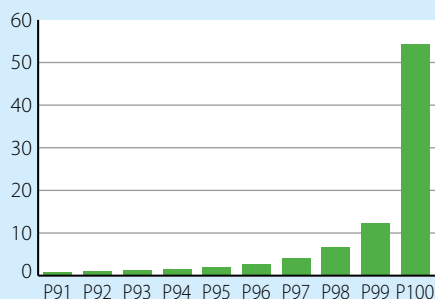
kapitalinkomsterna. Nästan en fjärdedel av de totala inkomsterna av lön och näringsverksamhet gick till den tiondel av hushållen som har högst inkomster, medan den undre halvan hade 18 procent av dessa inkomster.

Även de sociala transfereringarna är ojämnt fördelade över inkomstskikten. Här går dock skevheten åt motsatt håll jämfört med marknadsinkomsterna. Denna skevhet är tydligast för de skattefria transfereringarna, där det främst är de behovsprövade ersättningarna – olika typer av bostadsstöd samt ekonomiskt bistånd – som bidrar till detta.

Som vi sett ser fördelningen olika ut för olika typer av inkomster, och det inkomstslag som sticker ut mest är kapitalinkomster, där nästan nio tiondelar tillfaller de 10 procent av hushållen med högst inkomst. Det är lätt att tro att alla i denna grupp, decil 10, har ungefär lika stora

ÖVER HÄLFTEN AV KAPITAL- INKOMSTERNA TILL PROCENTEN MED HÖGST INKOMST

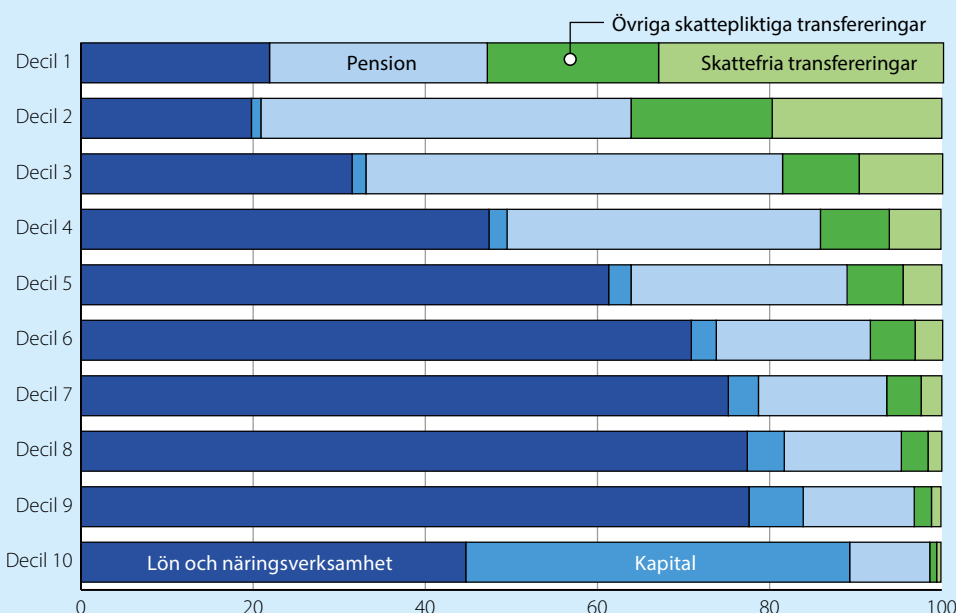
Andel av kapitalinkomsten före skatt som tillfaller percentil P91–P100, 2016. Procent

Kapitalinkomsterna är ojämnt fördelade också i det övre inkomstskiktet. Över hälften går till den hundradel av hushållen som har högst inkomst och nästan en fjärdedel till den tusendel som har högst inkomst.

SMÅ MARKNADSINKOMSTER I DE LÄGRE INKOMSTSKIKTEN

Inkomstslagens andel av hushållens disponibla inkomst i decilgrupperna, 2016.

I decil 1 och 2 består inkomsten till en femtedel av marknadsinkomster. Resten är pension och andra transfereringar. Transfereringarnas andel av inkomsten minskar ju högre upp i inkomstskiktet man kommer.

kapitalinkomster; så är dock inte fallet. Om vi delar in decil 10 i ytterligare 10 antalsmässigt lika stora grupper sorterade efter hushållens disponibla inkomst får vi något som kallas för percentiler, vilket är det samma som hundradelar. Med hjälp av percentiler kan vi zooma in på decil 10 och få en bild av hur kapitalinkomsterna fördelar sig i den inkomstgruppen. Det visar sig att 54 procent av de sammanlagda kapitalinkomsterna går till P100, det vill säga den hundradel av hushållen som har högst disponibel inkomst. Mönstret går igen även om vi skulle bryta ner P100 i tio lika stora grupper, det vill säga tusendelar. Den tusendel av hushållen med högst disponibel inkomst hade nästan 25 procent av de sammanlagda kapitalinkomsterna 2016.

DEN OJÄMNA FÖRDELNINGEN av de olika inkomstslagen resulterar i att den disponibla inkomstens sammansättning skiljer

54 %

av de sammanlagda kapitalinkomsterna går till den hundradel av hushållen som har högst disponibel inkomst.

sig markant åt i olika inkomstgrupper. I grupperna med låg inkomst består inkomsterna i större utsträckning av olika typer av transfereringar, medan inkomst av lön och näringsverksamhet och framför allt kapitalinkomst är dominerande inkomstkällor för dem med högre inkomster.

I den lägsta inkomstgruppen kommer en tredjedel av inkomsterna från skattefria transfereringar, vilket innebär att det är den dominerande inkomstkällan för

hushåll i den här gruppen. Av personerna i decil 1 är 32 procent barn i åldrarna 0–19 år, jämfört med 23 procent i hela befolkningen. Barnfamiljer är således överrepresenterade i den lägsta inkomstgruppen.

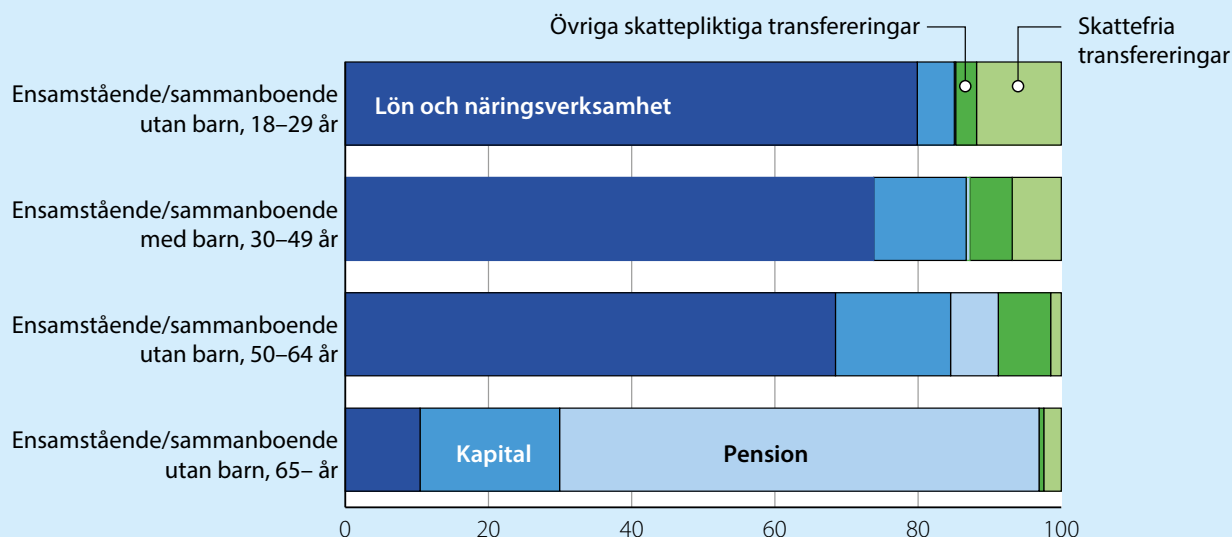
Pensionärer är antalsmässigt överrepresenterade i decil 2 och 3. Mer än en tredjedel av alla personer i dessa grupper är 65 år eller äldre. I riket är motsvarande andel 20 procent. Detta slår igenom i inkomststrukturen då pension är den dominerande inkomsten i decilerna 2 och 3.

Inkomst av lön och näringsverksamhet är den dominerande inkomsten i decilerna 4–9. I decil 10 är den totala inkomsten av lön och näringsverksamhet lika stor som kapitalinkomsten och tillsammans utgör de 90 procent av den totala disponibla inkomsten.

VI AVSLUTAR med att titta på hur inkomststrukturen ser ut i olika faser i livet över

STÖRRE KAPITALINKOMSTER BLAND ÄLDRE

Inkomstslagens andel av hushållens disponibla inkomst efter hushållstyp och ålder, 2016. Procent

Kapitalinkomsternas andel av den disponibla inkomsten ökar med stigande ålder, medan de skattefria transfereringarnas andel minskar. För den yngsta gruppen är 12 procent av inkomsten skattefria transfereringar, främst studiemedel.

en tänkt livscykel och jämför fyra grupper: unga vuxna utan barn i åldrarna 18–29 år som inte längre bor hos sina föräldrar, barnfamiljer i åldrarna 30–49 år, medelålders i åldersgruppen 50–64 år utan hemmabarn samt pensionärer. Inkomst av lön och näringsverksamhet är den största posten i de tre första grupperna och kapitalinkomster ökar i betydelse högre upp i åldrarna. Att andelen som kommer från lön och företagarinkomst minskar över livscykeln betyder dock inte att dessa inkomster blir lägre, åtminstone inte upp till 65 år.

Lön och företagarinkomst uppgår till i genomsnitt 236 000 i den yngsta gruppen och 330 000 kronor i gruppen 50–64 år. Det vi ser är alltså att den del av hushållens totala disponibla inkomst som kommer från lön och företagarinkomst minskar med stigande ålder, främst beroende på stigande kapitalinkomster.

Bland de yngre är studiestöd, som ingår i de skattefria transfereringarna, den näst största inkomstkällan. Hos barnfamiljer är andelen skattepliktiga transfereringar relativt stor, bland annat beroende på föräldrapenningen, medan andelen skattefria transfereringar är lägre än i den yngsta gruppen, trots barnbidrag. Hos personer i åldrarna 50–64 år ser vi att andelen skattefria inkomster är låg och att andelen skattepliktiga transfereringar är högre än bland de yngre. Denna grupp har i betydligt högre omfattning än yngre inkomster av pension, sjuk- och aktivitetsersättning, sjukpenning och arbetsmarknadsstöd. ■

Johan Lindberg

arbetar med ekonomisk välfärdsstatistik på SCB
010-479 60 64
johan.lindberg@scb.se

FAKTA

Samtliga inkomster i artikeln är redovisade efter skatt där inte annat framgår.

Skattepliktiga transfereringar består främst av pension, sjuk- och aktivitetsersättning, sjuk- och föräldrapenning samt arbetsmarknadsstöd. I denna artikel har pension dock redovisats som en egen post. **Skattefria transfereringar** består främst av barnbidrag, studiestöd inklusive studielån, bostadsstöd samt ekonomiskt bistånd.

För att 2016 tillhöra **decil 1** ska den disponibla inkomsten för en ensamstående person utan barn underskrida 131 000 kronor och för ett sammanboende par med två barn underskrida 321 000 kronor. För att tillhöra **decil 10** ska den disponibla inkomsten för en ensamstående person utan barn överskrida 433 000 kronor och för ett sammanboende par med två barn överskrida 1 062 000 kronor.

Nya nordiska data om integration

Hur ser arbetsmarknaden ut för utrikes födda i de nordiska länderna? Det försöker ett nytt nordiskt samarbetsprojekt skildra med en gemensam statistikdatabas. Petter Wikström och Karin Lundström har deltagit i arbetet för SCB:s räkning.

Det har naturligtvis funnits statistik om integration och arbetsmarknad tidigare, i alla de nordiska länderna. Det nya är att man bearbetat nationella siffror så att de blir jämförbara mellan länderna.

– De nordiska ländernas statistiksystem har en liknande historia och är ofta registerbaserade. Det skiljer vår statistik från andra EU-länders där det oftare bygger på urvalsundersökningar, säger Karin Lundström som liksom kollegan Petter Wikström arbetar med befolkningsstatistik på SCB.

Men samarbetet har inte varit helt utan utmaningar. Även om man samlar in data med liknande register och samma metoder så kan både avgränsningar och definitioner skilja sig åt. Andra skillnader som påverkar är till exempel hur skolsystemet ser ut, vilket kan påverka sysselsättningen bland unga.

– Under arbetet med att ta fram en fickbok om integration i Norden på uppdrag av Arbetsmarknadsdepartementet så insåg man att det kräver lite mer arbete än man trodde för att ta fram jämförbar statistik. Men man upptäckte också intresset för att fortsätta och utveckla det nordiska samarbetet, säger Karin Lundström. Den nya databasen är ett resultat av detta och tanken är att det ska vara så jämförbart som möjligt.

All statistik i den nya databasen bygger på uppgifter från totalräknade register och redovisas uppdelat efter världsdel samt ett urval av enskilda ursprungsländer. Det är ett nytt sätt att presentera svensk statistik. De 20 länderna är en sammanvägd lista av de största grupperna av utrikes födda i de olika länderna.

– I den svenska statistiken har vi inte redovisat dessa variabler utifrån ursprungsland

tidigare, men det är något vi vet att många kan vara intresserade av, säger Petter Wikström.

Förutom statistik om ursprungsland och förvärvsarbete finns även statistik om utbildningsnivå, studieresultat och om personer som varken arbetar eller studerar. Vissa uppgifter finns dock inte tillgängliga för alla länder. I nuläget finns statistik endast för år 2016 men tabellerna kommer uppdateras årligen.

– Vi hoppas också kunna fördjupa statistiken, säger Karin, och till exempel få med statistik om förvärvsarbete även från Island där invandringen ser annorlunda ut, med en mycket större andel europeiska invandrare. Till exempel är nästan hälften, 38 procent, av de utrikes födda från Polen.

Hur gruppen utrikes födda ser ut i de andra nordiska länderna kan också skilja sig betydligt åt, även om invandringen från grannländerna i flera fall är tydligt störst. Många från Finland har flyttat till Sverige, och på samma sätt har många från Estland flyttat till Finland.

– Under arbetet har jag bland annat slagits av skillnaderna i integrationen på lång sikt, säger Petter. I Finland och Sverige är andelen förvärvsarbetande högst för de som varit längst i landet. I Danmark och Norge är dock förvärvsfrekvensen lägre efter mer än 15 år i landet jämfört med de som varit 8-15 år i landet. Det kan visa på att den utrikes födda befolkningen ser olika ut i de olika länderna, kanske i ålder, eller beroende på anledningen till att man invandrat.

Nu när det grundläggande metodarbetet är klart börjar analysarbetet.

– Det är viktigt att göra detta tillgängligt för allmänhet och forskare att analysera. Det finns mycket att titta på för både SCB och

Karin Lundström.

Petter Wikström.

andra. Med en öppen databas möjliggör vi för alla att gräva djupare, säger Petter Wikström.

Anna Blomén

Lägre andel förvärvsarbete bland utrikes födda i Norden

Foto: Christina Sundén, Scandina Bildbyrå

Utrikes födda har en lägre förvärvsfrekvens än inrikes födda i alla nordiska länder. Genom att redovisa olika bakgrundsfaktorer kan mer rättvisande jämförelser göras mellan länderna.

Utrikes födda utgör en ökande andel av befolkningen i såväl Sverige som övriga nordiska länder och utrikes föddas integration i samhället är därför en aktuell fråga. Sverige är det land i Norden med högst andel utrikes födda, medan andelen är lägst i Finland. År 2016 var andelen 17 procent i Sverige och 6 procent i Finland. I Norge är andelen 14 procent, i Island 11 och i

Danmark 10 procent. Till utrikes födda räknas här utrikes födda med två utrikes födda föräldrar.

UTRIKES FÖDDA FÖRVÄRVSARBETAR i mindre utsträckning än den övriga befolkningen i Sverige. Detta gäller även i Danmark, Finland och Norge. Andelen förvärvsarbete bland utrikes födda skiljer sig dock tydligt åt mellan länderna. År 2016 var andelen nära 65 procent i Norge, kring 60 procent i Danmark och Sverige och drygt 50 procent i Finland. Andelen förvärvsarbete är alltså nära 15 procentenheter lägre för utrikes födda i Finland än för utrikes födda i Norge. Samtidigt är även andelen förvärvsarbete i hela befolkningen lägre i Finland än i övriga länder, vilket kan tyda på att den lägre andelen förvärvsarbete bland utrikes födda till stor del beror på ett sämre arbetsmarknadsläge generellt sett. Av de med minst en inrikes född förälder var

57%

av de utrikes födda kvinnorna i Sverige förvärvsarbetade år 2016.

STORA VARIATIONER I ANDEL FÖRVÄRVSARBETANDE BLAND UTRIKES FÖDDA I DE NORDISKA LÄNDERNA

Andel förvärvsarbete bland utrikes födda med utrikes födda föräldrar i de nordiska länderna, efter födelseregion. 20-64 år. 2016.

	Norden	EU /EES	Europa utom Norden och EU/EES	Afrika	Asien	Nord-amerika och Oceanien	Syd- och Central-amerika	Totalt utrikes födda
Kvinnor								
Danmark	63	63	53	42	45	47	57	53
Finland	68	60	48	29	37	40	41	46
Norge	79	70	64	42	52	61	61	61
Sverige	70	66	66	45	49	60	69	57
Män								
Danmark	64	73	62	50	56	60	62	63
Finland	67	65	59	44	49	52	52	56
Norge	80	75	69	50	60	72	69	68
Sverige	66	70	74	55	56	67	74	63

Nordenfödda i Norge har högst andel förvärvsarbete, 80 procent, av olika födelseregioner i de nordiska länderna. Lägst andel, 29 procent, återfinns i Finland bland kvinnor födda i Afrika. Utrikes födda kvinnor och män i Norge har totalt sett högst andel förvärvsarbete medan den är lägst i Finland.

andelen förvärvsarbete drygt 70 procent i Finland, vilket kan jämföras med omkring 80 procent i Danmark och Norge och nära 85 procent i Sverige. Island har än så länge inte möjlighet att leverera registerbaserad statistik om förvärvsarbete och ingår därför inte i denna jämförelse.

DET FINNS MÅNGA FAKTORER som har betydelse för andelen förvärvsarbete bland utrikes födda, exempelvis kön, ålder, födelseregion, skäl till invandring, vistelsetid i landet och utbildningsnivå. Sammansättningen bland utrikes födda, vad gäller dessa faktorer, kan skilja sig åt betydligt mellan länder. För att göra en mer rättvisande jämförelse mellan länder kan det därför vara mer relevant att studera andelen förvärvsarbete uppdelat efter någon eller flera av dessa faktorer.

Studeras andelen förvärvsarbete efter exempelvis födelseregion märks ett liknande mönster i alla fyra länder. Andelen förvärvsarbete är genomgående lägst för födda i Afrika och Asien och oftast högst för födda i Norden och EU/EES. Sverige är här ett undantag då andelen förvärvsarbete bland födda i övriga Europa samt Syd- och Centralamerika är på samma eller en något högre nivå än andelen bland födda i Norden och EU/EES. Att andelen förvärvsarbete skiljer sig åt mellan utrikes födda från olika födelseregioner kan bland annat förklaras av olika skäl till invandringen. Födda i Europa invandrar exempelvis ofta på grund av arbete medan det är vanligt att invandra som flykting från flera länder i Afrika och Asien.

UTRIKES FÖDDA KVINNOR har generellt sett en lägre andel förvärvsarbete än utrikes födda män. Detta gäller i alla fyra länder och för alla födelse-regioner utom för födda i Norden. Det är en mycket liten könsskillnad när det gäller andelen förvärvsarbete inrikes födda i de nordiska länderna och det är detta som återspeglas här. I Sverige är andelen förvärvsarbete lägre för män födda i Norden än för kvinnor. Detta kan troligtvis förklaras av att andelen förvärvsarbete underskattas för nordenfödda på grund av att personer som arbetar i ett nordiskt grannland men bor i Sverige inte fångas upp i den registerbaserade arbetsmarknadsstatistiken. Arbetspendling är vanligare bland män och denna underskattning är därför större för män än för kvinnor.

Eftersom andelen förvärvsarbete varierar kraftigt för födda i olika födelseregioner har detta betydelse för andelen förvärvsarbete totalt sett. I Sverige och Danmark är Asien den vanligaste födelse-regionen bland utrikes födda. Omkring 40 procent av de utrikes födda i dessa två länder är födda i Asien medan motsvarande andel i Norge och Finland är 30 procent. Även i Finland är Asien den vanligaste födelse-regionen, men det är nästan lika vanligt att vara född i EU/EES respektive i övriga Europa. I Norge och Danmark är EU/EES den vanligaste födelse-regionen medan det är en mindre grupp i Sverige. En högre andel födda i Europa i Norge och Finland bidrar till att höja förvärvsfrekvensen något relativt Sverige och Danmark. För de flesta födelseregioner är andelen förvärvsarbete ändå högst i Norge och lägst i

Andelen förvärvsarbete är genomgående lägst för födda i Afrika.

Finland. Det är alltså inte enbart andelen födda i olika regioner som förklarar skillnaderna i andel förvärvsarbete.

EN ANNAN FAKTOR som har betydelse för utrikes föddas förvärvsfrekvens är vistelsetid. I Sverige är andelen förvärvsarbete lägst för de med kortast vistelsetid och högre ju längre tid man har bott i Sverige. Detta mönster är inte lika tydligt i de övriga nordiska länderna. I alla länder är andelen förvärvsarbete lägst för gruppen med en vistelsetid på 0–3 år, men det är mindre skillnader mellan grupperna med en längre vistelsetid. För utrikes födda män i Finland är andelen förvärvsarbete ungefär densamma för de med vistelsetid 4–7 år, 8–15 år respektive mer än 15 år. I både Danmark och Norge är andelen förvärvsarbete lägre för gruppen som varit i landet mer än 15 år jämfört med de med 8–15 års vistelsetid. Detta gäller för båda könen och för i stort sett alla födelseregioner.

Jämförs andelen förvärvsarbete efter vistelsetid mellan länderna märks att Finland och Sverige har en förhållandevis låg andel förvärvsarbete bland personer med kort vistelsetid medan andelen förvärvsarbete för personer med längst vistelsetid är högst i Sverige. Bland de med kortast vistelsetid, 0–3 år, är andelen förvärvsarbete betydligt lägre i Sverige och Finland än i Danmark och Norge. I Sverige och Finland är en stor andel av de utrikes födda med kort vistelsetid födda i Asien eller Afrika medan EU/EES är den vanligaste födelseregionen i Danmark och Norge. Samtidigt är andelen förvärvsarbete ofta lägre i Finland och Sverige än i Danmark och Norge när enskilda födelseregioner studeras. Det innebär att även om andelen i befolkningen efter olika födelseregioner hade varit lika i alla länder hade ändå Finland och Sverige haft en lägre andel förvärvsarbete bland personer med kort vistelsetid. Motsvarande gäller för dem med längst vistelsetid, längre än 15 år, där andelen förvärvsarbete är högst i Sverige för de flesta födelseregioner. ■

Karin Lundström

arbetar med demografisk analys på SCB
010-479 41 87
karin.lundstrom@scb.se

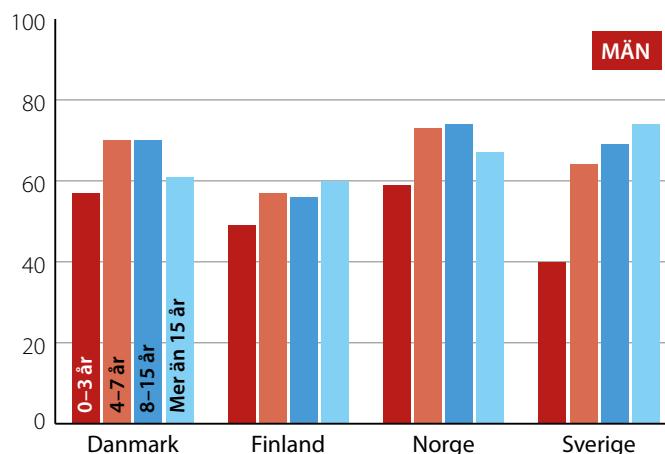
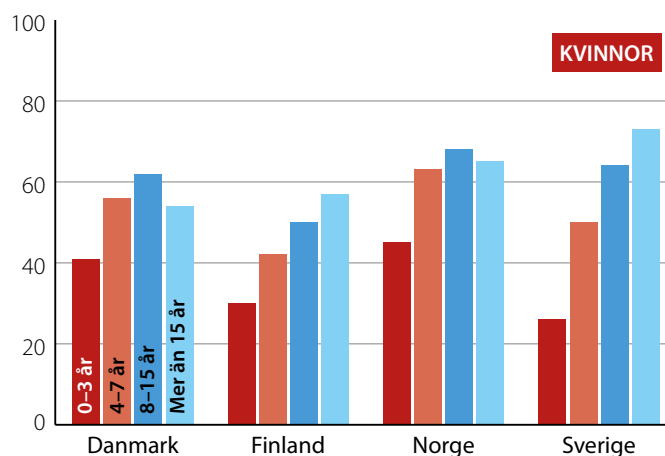

Petter Wikström

arbetar med integrationsstatistik på SCB
010-479 62 62
petter.wikstrom@scb.se

LÄGST ANDEL FÖRVÄRVSARBETANDE BLAND DE MED KORTAST VISTELSETID

Andel förvärvsarbete bland utrikes födda med utrikes födda föräldrar i de nordiska länderna, efter vistelsetid. 20–64 år. 2016. Procent

Utrikes födda med kort vistelsetid har en lägre förvärvsfrekvens än de med längre vistelsetid. Det gäller i samtliga nordiska länder. I Sverige har utrikes födda som varit i landet mindre än 4 år lägst förvärvsfrekvens, 25 procent av kvinnorna och 40 procent av männen.

FAKTA

Statistiken artikeln bygger på finns tillgänglig i statistikdatabasen www.nordicstatistics.org.

Statistiken redovisas för tre grupper: utrikes födda med två utrikes födda föräldrar, inrikes födda med två utrikes födda föräldrar samt personer (inrikes och utrikes födda) med minst en inrikes född förälder. Denna indelning skiljer sig från indelningen efter utländsk och svensk bakgrund som används vid SCB. Omkring 100 000 personer är födda utomlands och har en eller två inrikes födda föräldrar (biologiska eller adoptivföräldrar). Dessa är utrikes födda enligt SCB:s definition, men ingår här tillsammans med inrikes födda med minst en inrikes född förälder.

Andelen förvärvsarbete mäts för åldersgruppen 20–64 år. För att klassificeras som förvärvsarbete i Sverige ska personen ha haft en löneinkomst som överstiger ett skattat gränslöpp eller bedriva aktiv näringsverksamhet.

Klassificeringen av förvärvsarbete baseras huvudsakligen på kontroll- och deklarationsuppgifter från Skatteverket.

Vanligast att barn bor hos mamma

Nära tre av tio barn som inte bor med båda sina föräldrar bor växelvis halva tiden hos sin mamma och sin pappa. Även barn som enbart bor med en förälder har ofta regelbunden kontakt med den andra föräldern.

Foto: Johnér, Scandina

» **DE FLESTA BARN**, omkring tre av fyra, bor tillsammans med båda sina föräldrar. Andra barn bor inte längre, eller har aldrig bott, tillsammans med båda föräldrarna. Hur vanligt är det då att barn som inte har båda föräldrarna boende i samma hushåll regelbundet träffar båda sina föräldrar, antingen genom att de bor en del av sin tid hos mamman och en del hos pappan, eller genom att de regelbundet träffar den förälder de inte bor med?

I Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF/SILC) får föräldrar svara på frågor om hur deras barn bor. För de barn som inte bor med båda föräldrarna i samma hushåll är det vanligast att bo med sin mamma hela tiden. Det gör nära hälften, eller 47 procent av barnen 0–18 år. Ytterligare 10 procent bor mest hos sin mamma. Att bo lika mycket hos sin mamma och sin pappa, så kallat växelvis boende, gäller 28 procent av barnen medan 15 procent bor mest eller bara hos sin pappa.

VÄXELVIS BOENDE är olika vanligt bland barn i olika åldrar. Det är vanligast i åldern 6–12 år, där vart tredje barn bor lika mycket hos sin mamma och sin pappa. Äldre barn har i mindre utsträckning växelvis boende. Det finns flera möjliga förklaringar till att äldre barn i mindre utsträckning bor växelvis, det kan exempelvis handla om att äldre barn i större utsträckning själva väljer hur de ska bo och då väljer bort växelvis boende. Det är också något vanligare att äldre barn har sin ena förälder boende längre bort, vilket kan påverka barnets möjlighet till växelvis boende.

En tidigare undersökning av barns boende visar att växelvis boende är vanligare bland barn där båda föräldrarna är födda i Sverige, har eftergymnasial utbildning, hög inkomstnivå och inte var unga då barnet föddes.

EN FÖRUTSÄTTNING för att barn ska kunna bo växelvis hos sin mamma och sin pappa är att föräldrarna bor geografiskt relativt

” Växelvis boende är vanligast i åldern 6–12 år.

nära varandra. Detta kan mätas genom avståndet mellan den förälder ett barn är folkbokförd hos och barnets andra förälder.

För barn under 18 år som inte bor med båda sina föräldrar, men där båda föräldrarna finns vid liv och bor i Sverige, har tre av tio barn den förälder de inte är folkbokförda med inom mindre än 2 km avstånd. Ytterligare tre av tio barn har föräldern inom 2–10 km avstånd. Totalt har alltså sex av tio den förälder de inte bor tillsammans med inom högst 10 km avstånd. Det är vanligare idag att ha den förälder barnet inte är folkbokförd med på nära avstånd jämfört med situationen på 1970–1990-talet, då det var vanligare med ett långt avstånd mellan barn och föräldrar.

ÄVEN BARN SOM ENBART BOR MED EN av föräldrarna kan regelbundet träffa sin andra förälder. Uppgifter från ULF/SILC visar att en tredjedel av barnen som bor enbart med en förälder träffar den andra föräldern minst en gång i veckan. Inkluderas även de barn som träffar sin förälder varannan vecka ökar andelen till drygt hälften av barnen. Vart fjärde barn i denna grupp träffar sin andra förälder någon gång i månaden eller mer sällan och nära vart femte barn har inte någon kontakt alls med den andra föräldern.

” Totalt har sex av tio barn den förälder de inte bor tillsammans med inom 10 km avstånd.

HUR MÅR DÅ BARN som bor i samma hushåll som båda föräldrarna, hos en av sina föräldrar eller som flyttar mellan sina föräldrar? I en forskningsöversikt från Stockholms universitet och Karolinska Institutet går man igenom de studier som finns gällande barns boende, hälsa och välbefinnande. Flera studier av barn i skolåldern tyder på att barn som bor i en kärnfamilj tillsammans med båda sina föräldrar har den bästa hälsan men det finns också studier som tyder på att det inte finns någon skillnad i hälsa mellan barn som bor i en kärnfamilj och barn som har växelvis boende. I en majoritet av studierna tycks växelvis boende barn ha mindre psykisk ohälsa och bättre välbefinnande än de som bor med bara en förälder. En möjlig förklaring till detta kan vara att barn med växelvis boende har tillgång till och stöd från båda sina föräldrar. Barn i växelvis boende har också oftare en god relation till båda sina föräldrar än de som bor med enbart eller mest med en förälder. ■

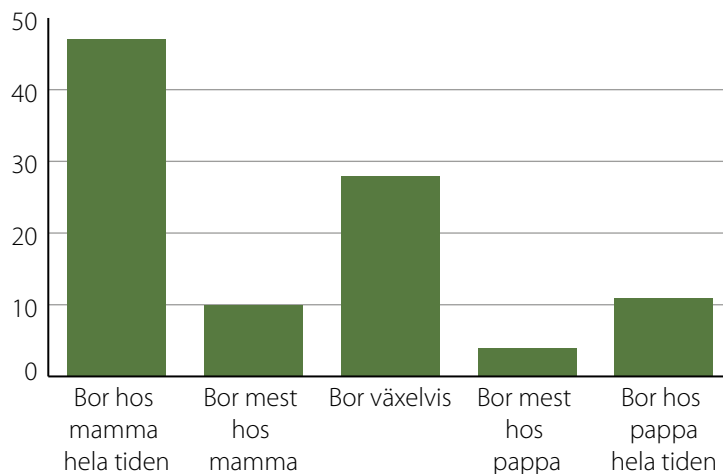

Helena Rudander

arbetar med Undersökningarna av levnadsförhållanden på SCB
010-479 41 24
helena.rudander@scb.se

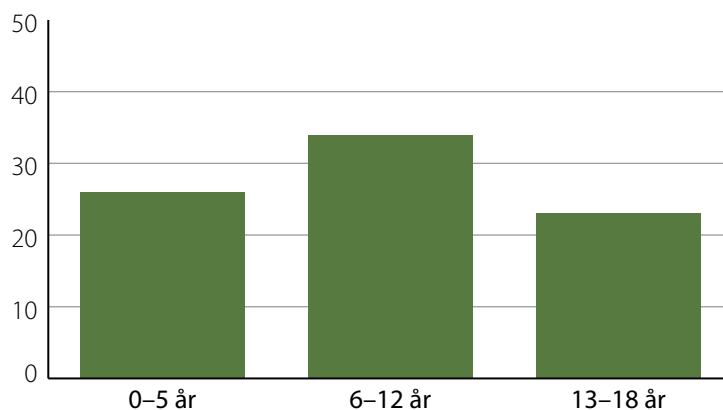
VANLIGAST ATT BARN BOR HOS MAMMA

Boende för barn 0–18 år som inte bor tillsammans med sina båda föräldrar. År 2016–17. Procent

VÄXELVIS BOENDE VANLIGAST BLAND BARN 6–12 ÅR

Andel växelvis boende bland barn som inte bor tillsammans med sina båda föräldrar, efter barnets ålder. År 2016–17. Procent

FAKTA

Barns familjetyp och boende hämtas från Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF/SILC). I ULF/SILC frågar man om boendet för alla barn som är biologiskt barn till intervjupersonen eller intervjupersonens maka/make/sambo. Andelen växelvis boende (samt andel boende hos sin mamma respektive pappa) beräknas därmed på alla barn som bor med en biologisk förälder, vilket innebär att barnets andra förälder kan bo utomlands, vara avliden eller vara okänd. Fosterbarn och adoptivbarn ingår inte i redovisningen.

www.scb.se/ulf

Uppgifter om i vilka grupper växelvis boende är vanligast bygger på rapporten SCB (2014) *Olika familjer lever på olika sätt – om barns boende och försörjning efter en separation*. www.scb.se/le0102

Geografiskt avstånd mellan barn och föräldrar hämtas från Barn- och familjestatistik och rapporten SCB (2015) *Bo nära eller långt bort? Avstånd mellan barn och föräldrar efter en separation 1975–2013*. www.scb.se/le0102

Uppgifter om hälsa och boende kommer från Fransson, Bergström och Hjern (2015) *Barn i växelvis boende – en forskningsöversikt*. Centre for Health Equity Studies, Stockholms universitet/Karolinska Institutet.

Barnfamiljer flyttar ofta till mammans födelselän

Under 2017 flyttade mer än 1,2 miljoner personer inom Sverige. För de barn under sju år som flyttade från sitt födelselän gick flytten i hälften av fallen till ett län som minst en av barnets föräldrar är född i. Flytten gick oftare till mammans födelselän än till pappans.

15%

av flyttarna går över en länsgräns.

Foto: John-Mark Smith, Unsplash

Under 2017 var det 1 249 000 personer som flyttade inom Sverige. Det innebär att cirka var åttonde person gjorde en inrikes flytt under året. De flesta flyttar är relativt korta. Närmare två tredjedelar av dem är inom kommunen, 20 procent av flyttarna är mellan två kommuner men inom samma län och i 15 procent av fallen går flytten över en länsgräns.

DET ÄR I FÖRSTA HAND under två perioder i livet som flyttar sker. Den ena perioden omfattar de åldrar som innebär att de flesta lämnar sitt föräldrahem, att många börjar studera på universitet, etablera sig på arbetsmarknaden och bilda familj. Ungefär hälften av alla flyttar inom Sverige görs av personer i åldersgruppen 18–36 år.

Eftersom många flyttar sker när en familj nyligen har bildats eller blivit större är det också många barn som flyttar, framför allt de yngsta barnen. När barnen har kommit upp i skolåldern sker färre flyttar och det är ett lågt antal flyttar fram tills 18 års ålder.

UNGEFÄR 12 PROCENT av flyttarna som barn under sju år gör går mellan två län. Det är således en något lägre andel än för hela befolkningen. Vid en närmare titt på de barn under sju år som flyttade från sitt födelselän gick hälften av flyttarna till ett län som någon av föräldrarna var född i, givet att minst en förälder

är född i Sverige. Detta innebär sannolikt att flytten för många går till en plats som inte är helt ny för familjen. Det kan finnas ett etablerat kontaktnät. Kanske bor barnets mor- eller farföräldrar i närheten av den nya bostaden.

Norrbottens län hade störst andel "hemvändare". Av de barn under sju år som flyttade in i länet 2017 hade tre av fyra minst en förälder som var född i länet. Av de barn som flyttade till Uppsala län hade en av fyra någon förälder som var född där. Även i Hallands län och Södermanlands län var andelen låg. Gemensamt för dessa tre län är att de ligger nära storstadsområden.

NÄR FLYTTEN FÖR ETT BARN går till ett län som minst en av föräldrarna är född i är det vanligast att flytta till mammans födelselän. Nästan hälften av dessa flyttar går till det län där mamman, men inte pappan, är född. Ungefär en tredjedel av barnen flyttar till pappans födelselän och vart femte till det län där båda föräldrarna är födda. ■

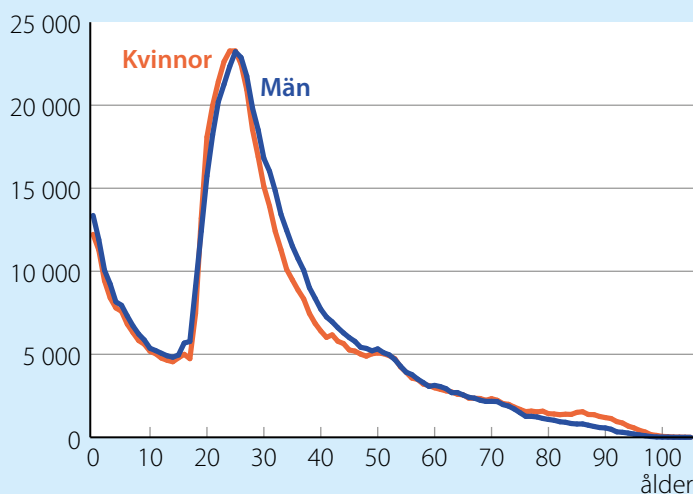

Pernilla Brynefelt

arbetar med befolkningsstatistik på SCB
010-479 62 72
pernilla.brynefelt@scb.se

MÅNGA FLYTTAR I 25-ÅRSÅLDERN

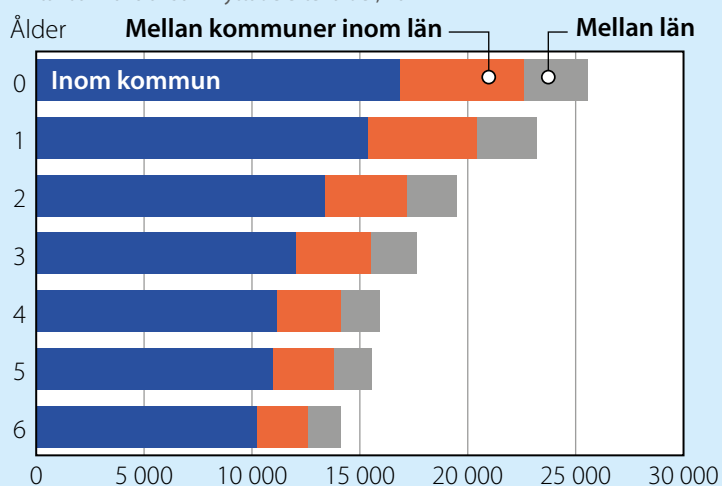
Antal personer som flyttade inom Sverige efter ålder och kön, 2017

Allra flest flyttar görs av personer i åldrarna 24–26 år. Fler kvinnor än män flyttar i åldrarna 19–25 år samt i de äldsta åldrarna. Det senare beror på att det finns fler äldre kvinnor än män. Fler män än kvinnor som flyttar är det främst i åldrarna kring 35 år.

VRT FEMTE BARN FLYTTAR UNDER SITT FÖRSTA LEVNADSÅR

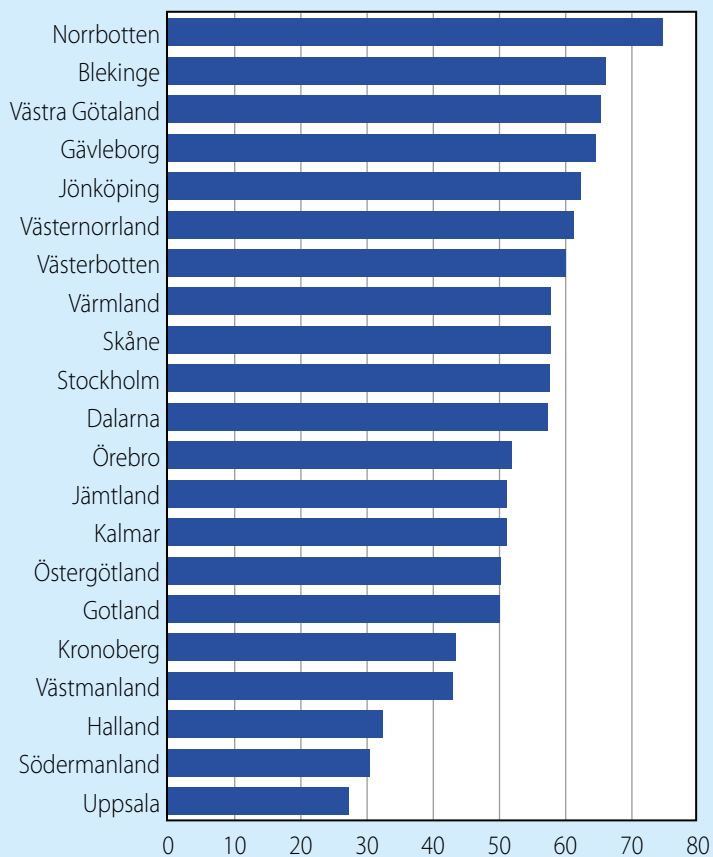
Antal barn 0–6 år som flyttade efter ålder, 2017

Mer än 25 000 av de barn i Sverige som ännu inte fyllt 1 år flyttade 2017. Det motsvarar ungefär vart femte barn i den åldersgruppen. Drygt en tredjedel av dem flyttade till en annan kommun. Antalet barn som flyttar minskar med stigande ålder och av 6-åringarna flyttade knappt 15 000. Med stigande ålder ökar andelen som flyttar inom samma kommun, medan andelen som flyttar över en länsgräns är relativt stabil.

NORRBOTTEN HAR STOR ANDEL HEMVÄNDARE

Andel av inflyttade barn 0–6 år som flyttat till förälders födelselän, 2017. Procent

För alla län var det vanligare att de inflyttade barnen kom till mammans födelselän än till pappans. Störst var skillnaden i Jönköpings och Örebro län där det var mer än dubbelt så vanligt att flytten gick till endast mammans födelselän än till endast pappans födelselän.

8

Var åttonde person
gjorde en inrikes flytt
under året.

FLYTTNINGAR BASERAS PÅ FOLKBOKFÖRING

Statistiken bygger på folkbokföringsuppgifter. En ändring av adress i folkbokföringen räknas som en flytt. I denna artikel ligger fokus på antalet som flyttat och inte antalet flyttningar. I de fall där en person har flyttat flera gånger så är det den sista flyttningen under året som ligger till grund för statistiken.

Läs mer
om barns flyttar
på baksidan

Att designa svarsalternativ i en statistisk undersökning

I Välfärds statistikskola fortsätter vi beskriva vad du ska tänka på när du skapar frågor till en statistisk undersökning. I det här avsnittet tar vi upp några grundläggande saker att tänka på när du konstruerar svarsalternativ.

Svarsalternativens roll i en fråga ska inte underskattas. De sätter ramarna för hur man svarar och styr vilka svar som är giltiga. De kan samtidigt påverka såväl hur de tillfrågade förstår frågan samt vilka möjligheter som ges till analys.

EN FÖRSTA FRÅGA är om svaren ska vara öppna, och besvaras med egna ord, eller ett antal fasta svarsalternativ att välja på. Öppna svar avgränsar inte svaren till frågekonstruktörens syn på saken och kan bidra med ett kvalitativt inslag i en kvantitativ undersökning. Öppna svar kan även ge information om vilka svarsalternativ som är vanligast samt visa på vad som bör ingå som fasta alternativ nästa gång undersökningen genomförs. Detta är ofta användbart första gången man gör en undersökning.

Svagheten är att öppna svarsalternativ kräver mer av den som svarar, och mer arbete och kodning när svaren ska bearbetas. Därför är fasta svarsalternativ vanligare än öppna i enkäter. Fasta svarsalternativ har också fördelen att de kan hjälpa till att precisera frågan eftersom man ser vilken typ av svar som förväntas, särskilt i undersökningar utan intervjuare. Men fasta svar kräver mer förarbete, bland annat för att avgöra vilka alternativ som ska ingå. Svaren kan också bli styrande och begränsande för den som svarar, därför är det viktigt att de är så heltäckande som möjligt. Ibland kombineras fasta svarsalternativ med ett öppet uppsamlade svarsalternativ, som: "annat, ange vad".

Ofta är fasta svarsalternativ utformade som skalor där något ska graderas. Valet av antal skalsteg är ofta lite komplicerat. Rekommendationerna varierar men en tumregel är fyra till nio svarsalternativ för pappers- och webbenkäter. Många svarsalternativ gör det möjligt att göra mer detaljerade analyser. Den som svarar måste dock kunna skilja på dem. Är alternativen för många kan de förlora sin mening vilket är negativt för mätningen.

För få skalsteg kan också påverka mätningen negativt eftersom man tvingas svara något som inte riktigt stämmer. Antalet svarsalternativ är alltså ofta en bedömningsfråga. I telefonintervjuer, där man läser upp svarsalternativen, bör alternativen vara färre eftersom den tillfrågade inte kan läsa dem på egen hand och minnet begränsar mängden information man kan hantera.

Om man har flera graderande svarsalternativ diskuteras ofta om det ska finnas ett alternativ som ligger i mitten av skalan, ofta är de i formen av "varken bra eller dåligt". Utan mittenalternativ tvingar man de som är neutrala, eller inte har en åsikt, att ta ställning. Det kan resultera i mätfel eller partiellt bortfall. Med mittenalternativ finns det istället risk att man använder mittpunkten när man är omotiverad eller inte har ett svar på frågan, snarare än att man vill ange ett svar i mitten av skalan.

” Öppna svarsalternativ kräver mer av den som svarar.

Först och främst är behovet av ett mittenalternativ egentligen bara relevant för så kallade bipolära skalor som har två motsatta poler som ändpunkter, till exempel mycket trött – mycket energisk. Lösningen kan vara att bara gradera skalans ena pol: i detta exempel graden av trötthet. Samtidigt riskerar frågan då att bli ledande, särskilt om en pol representerar något positivt och den andra något negativt.

Andra sätt att minska "flykten till mittpunkten" är att använda fler skalsteg vilket kan minska betoningen på mittpunkten. Andelen som väljer mittpunkten ökar också med frågans svårighetsgrad, så att ha enkla och lättförståeliga frågor är ett annat sätt. Ytterligare ett sätt är att erbjuda ett separat svarsalternativ, för de som är tveksamma eller omotiverade, till exempel "vet inte".

” Man ska inte känna sig tvingad till svar som inte stämmer.

EN YTTERLIGARE FRÅGA är om man ska ge möjligheten att inte svara på frågan. Om det saknas ett så kallat icke-svar som ”vet inte”, ”ingen åsikt” eller ”inte aktuellt” finns risken att man tvingar fram ett svar även från den som upplever frågan som irrelevant eller på annat sätt inte upplever sig kunna besvara den. Det finns även en risk för svarsbortfall. Man ska inte heller känna sig tvingad till svar som inte stämmer. Om man inte behöver ta ställning riskerar man å andra sidan att de tillfrågade väljer det svaret som en snabb väg vidare och utan att tänka efter ordentligt.

För att avgöra om man ska erbjuda möjligheten att inte ta ställning bör man utgå från frågans innehåll. Hur relevant är frågan för respondenterna? Hur rimligt är det att de har ett svar på frågan? Om icke-svar erbjuds kan man i alla fall vara mer säker på att de som svarar på svarsskalan faktiskt hör hemma där. Generellt rekommenderar vi att inkludera ett icke-svar.

MÅNGA UNDERSÖKNINGAR samlas idag in via webben vilket betyder att vissa besvarar dem via sina smarttelefoner. Det är därmed viktigt att dessa undersökningar utformas så att de kan besvaras även på en liten skärm. Därför kan det vara lämpligt att ha färre svarsalternativ, så att alla syns på skärmen samtidigt. Svaren bör också presenteras lodrätt för att de inte ska riskera att hamna utanför skärmen. De som svarar har en tendens att ”välja det som syns”.

Det är också viktigt att ha större avstånd mellan svarsalternativ och markeringsrutor för att minska risken för felaktiga svar då

man använder fingret för att markera och skriva. Öppna svarsalternativ fungerar också sämre på smarttelefoner och man bör undvika mer tekniskt avancerade svarsformer som rullgardinsmenyer, drag-och-släpp och slidebars. Man bör också generellt vara restriktiv med frågor där både fråga och svarsalternativ ska få plats horisontellt.

Å andra sidan finns det också fördelar som kan utnyttjas vid insamling via webb. Det tidigare nämnda dilemma om att erbjuda ett ”vet inte” kan på webben lösas genom att endast erbjuda ett visst svarsalternativ (till exempel ”ingen åsikt”) om frågan lämnas obesvarad genom att en kontrollruta kommer upp, något vi brukar kalla för mjuk kontroll. I rutan erbjuds även möjligheten att gå vidare i enkäten utan svar då man inte bör tvinga en respondent till svar. ■

Fredrik Scheffer och Andreas Persson arbetar med frågekonstruktion och mätteknik på SCB.

Fredrik Scheffer

010-479 49 25
fredrik.scheffer@scb.se

Andreas Persson

010-479 62 48
andreas.persson@scb.se

LÄS MER

Läs mer om frågekonstruktion i boken ”Frågor och svar: om frågekonstruktion i enkät- och intervjuundersökningar”. Boken finns tillgänglig på www.scb.se

Mer om frågekonstruktion finns också i en artikel i Valfärd nr 1/2018.

ATT TÄNKA PÅ VID KONSTRUKTION AV SVARSALTERNATIV

Det finns några **generella regler** man bör förhålla sig till:

Varandra uteslutande

Det svar respondenten vill lämna bör endast passa in i ett av svarsalternativen.

Heltäckande

Man bör eftersträva svarsalternativ för alla upptänkliga svar respondenten kan tänkas vilja lämna.

Överblickbara

Svarsalternativen bör inte vara för många, för långa eller för komplicerat formulerade.

Ett svar på frågan

Frågor och svarsalternativ bör också hänga ihop. Det är inte ovanligt att svarsalternativen inte är formulerade som ett svar på frågan.

Jämna skalsteg

Man bör så långt möjligt eftersträva ekvidistans mellan svarsalternativen/skalstegen. Med ekvidistans avses att det är lika avstånd mellan alla skalsteg. Detta är inte alltid så enkelt, särskilt för attitydfrågor eller upplevelsefrågor.

Gymnasieungdomar följer sina studieplaner

Foto: Istock - George Clerk

Majoriteten av gymnasieeleverna som uppger att de har planer på att studera på högskola eller universitet påbörjar också studier inom tre år. Men längre uppföljningar visar att det finns grupper som trots studieplaner aldrig studerar vidare på högskolan.

” De som planerat att påbörja studier men som inte gjort det har i genomsnitt lägre betyg.

» Allt fler läser åtminstone någon kurs på högskola eller universitet. Men det finns många individuella egenskaper och omständigheter som hänger ihop med om man påbörjar högre studier eller inte. Med utgångspunkt i undersökningar om gymnasieelevers studieintresse och uppföljningar via register kan vi se hur många som planerar att börja studera på högskolan, hur stor andel som fullföljer dessa planer, och vilka som gör det. *Gymnasieungdomars studieintresse* är en undersökning där elever i gymnasieskolans årskurs 3 bland annat tillfrågas om planer på högskole- eller universitetsstudier inom tre år. Bland eleverna i årskurs 3 läsåret 2017/18 var det 67 procent av kvinnorna och 52 procent av männen som svarade att de hade planer på att börja läsa på universitet eller högskola inom de närmaste tre åren. Andelen som avser att studera vidare varierar mellan olika gymnasieprogram. Av naturliga skäl är andelen med planer på högskolestudier betydligt större på högskoleförberedande program jämfört med yrkesprogram. På exempelvis naturvetenskapsprogrammet, som är ett högskoleförberedande program, var andelen med studieplaner 92 procent, att jämföra med i genomsnitt 26 procent för elever på yrkesprogram.

HUR VÄL STÄMMER DÅ PLANERNA på studier med det faktiska utfallet? Vi har använt registerdata över högskolestudier för att följa upp svaren från tidigare undersökningar av studieintresse. Generellt föreligger i det korta perspektivet en relativt hög överensstämmelse mellan hur man svarar om studieintresse och att faktiskt registreras på en högskoleutbildning. I 2013 års undersökning angav

58 procent bland eleverna i årskurs 3 (69 procent av kvinnorna och 48 procent av männen) att de tänkte börja studera inom tre år. I denna grupp av studieintresserade hade cirka 70 procent av både kvinnorna och männen påbörjat studier inom tre år. Ytterligare 8 procent hade påbörjat studier efter tre år, till och med 2018. Bland de som inte planerade att börja studera på högskolan är det en ännu större överensstämmelse med det faktiska utfallet. 84 procent av kvinnorna och 87 procent av männen som 2013 inte hade några planer på att studera vidare har heller inte påbörjat sådana studier. Resterande 16 respektive 13 procent bland de som inte hade några studieplaner har således påbörjat studier.

VI KAN BACKA YTTERLIGARE i tiden och göra uppföljningar för längre perioder. År 1994 genomfördes den första undersökningen av gymnasieungdomars studieintresse med samma upplägg som idag. Det går att följa upp deltagarna, som utgjordes av elever i årskurs 3 läsåret 1994/95, till och med 2018. Det innebär att vi kan anlägga ett 23-årsperspektiv på studieplaner och påbörjade studier. Den längre tidsperioden gör att fler har hunnit att påbörja en högskoleutbildning, oavsett hur man har svarat om studieintresse, jämfört med den kortare uppföljningen av deltagarna i 2013 års undersökning. Totalt har 86 procent som 1994 svarade att de planerade att påbörja högskolestudier gjort det till och med 2018. Bland de som inte hade studieplaner är andelen som ändå påbörjat studier 32 procent, varav majoriteten gjorde det senare än tre år efter avgång från gymnasiet. Registerstudier över övergång mellan gymnasieskolan och högskolan visar dock att det är allra vanligast att påbörja högskolestudier inom tre år efter gymnasiestudierna. Bland alla som gick ut gymnasieskolan 1995 är det förhållandevis få som har påbörjat högskolestudier för första gången längre än tre år efter gymnasiet, och efter till exempel tio år är det mycket få som börjar studera.

DET FINNS EN GRUPP som har svarat att de vill studera men som sedan inte har gjort det. 14 procent (ca 300 personer) av de som i undersökningen 1994 svarade att de ville börja studera har fram till 2018 inte påbörjat några studier. Vi vet inte anledningen till varför de inte har studerat på högskola eller universitet. Men i en jämförelse med dem som har studerat ser vi att det finns skillnader mellan grupperna. De som planerat att påbörja studier men som inte gjort det har i genomsnitt lägre betyg från gymnasiet jämfört med de som har påbörjat studier. Det är också en lägre andel personer som gått högskoleförberedande program bland dem som inte börjat studera. Betyg och tidigare utbildningsval tycks således ha betydelse för om man påbörjar högre studier.

I gruppen som inte har påbörjat studier trots att de har haft planer på det, är det en lägre andel som har föräldrar som har läst på högskolan. Andelen med svensk bakgrund är också lägre. Att inte påbörja studier trots att man har uppgett att man har planer på detta, hänger alltså åtminstone delvis ihop med socioekonomiska faktorer och bakgrund. Detta bekräftas även av många andra studier som visar att socioekonomisk bakgrund har betydelse för sannolikheten att börja studera på högskola eller universitet. ■

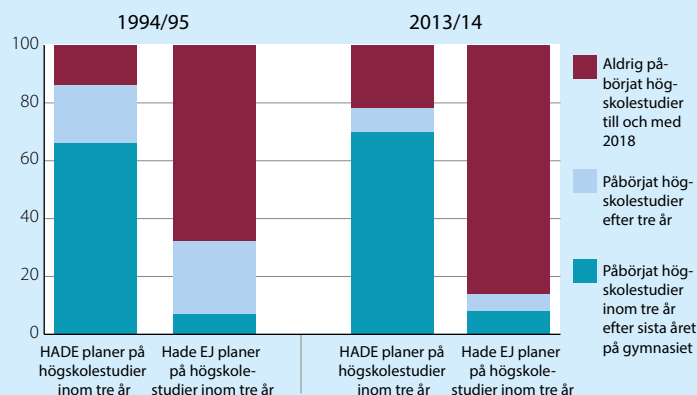

Nikolaus Koutakis

arbetar med utbildningsstatistik på SCB
010-479 66 65
nikolaus.koutakis@scb.se

MÅNGA FÖLJER SINA PLANER OM HÖGSKOLESTUDIER EFTER GYMNASIESKOLAN

Andel personer som registrerats på högskoleutbildning efter hur de har svarat på fråga om planer på att påbörja högskolestudier inom tre år då de gick i gymnasieskolans årskurs 3. Elever i årskurs 3 läsåren 1994/95 och 2013/14 som följts upp tom. 2018. Procent

Var tredje elev i årskurs 3 på gymnasiet läsåret 1994/95 som angav att de inte hade planer på högskolestudier har ändå påbörjat studier någon gång fram till 2018. 14 procent har aldrig registrerats på högskolan trots att de har svarat att de hade planer på det läsåret 1994/95.

LÄGRE BETYG BLAND PERSONER SOM TROTS PLANER INTE PÅBÖRJAR HÖGRE STUDIER

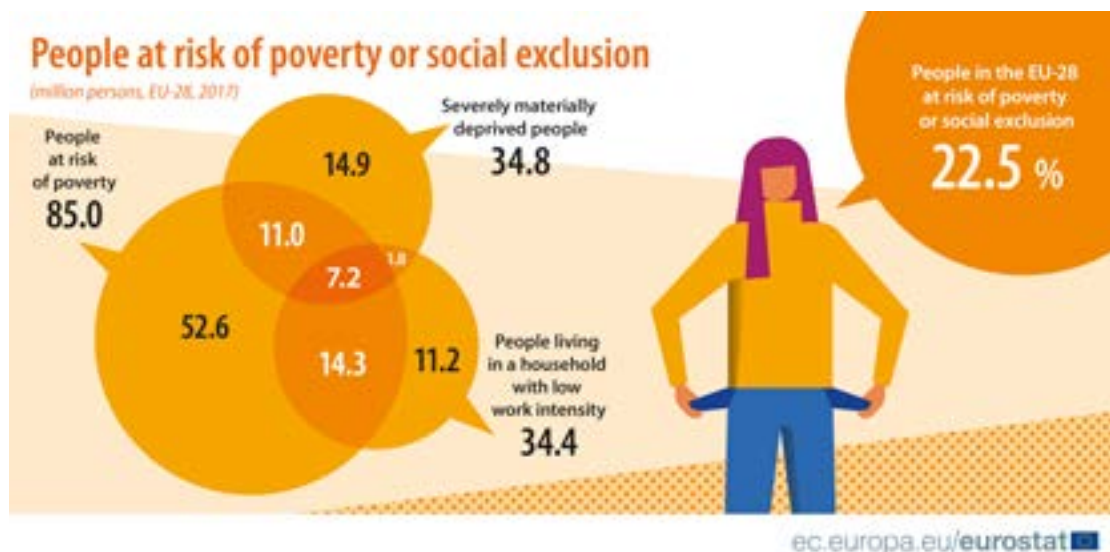
Egenskaper för personer som i gymnasieskolans årskurs 3 läsåret 1994/95 har svarat att de haft planer på att påbörja högskolestudier inom tre år, efter om man har/inte har påbörjat högskolestudier t.om. 2018.

	Avgångsbetyg från gymnasiet (medelvärde)	Andel (%) som läst på högskoleförberedande program	Andel (%) med någon förälder som då barnet var ca 12 år läst på högskolan	Andel (%) med svensk bakgrund
HADE PLANER på högskolestudier inom tre år, HAR påbörjat studier till och med 2018	3,7	87	55	92
HADE PLANER på högskolestudier inom tre år, EJ påbörjat studier till och med 2018	3,1	68	37	86

Det är en större andel som har utländsk bakgrund och som har föräldrar utan högskoleutbildning bland personer som inte har följt sina planer på att börja på högskolan, jämfört med de som faktiskt har börjat.

FAKTA

Undersökningar om gymnasieungdomars studieintresse har genomförts sedan läsåret 1992/93. Huvudsyftet är att undersöka hur stor andel av eleverna i gymnasiet årskurs 3 som har för avsikt att studera på högskola eller universitet. Uppföljningen av påbörjade studier görs med hjälp av Högskoleregistret. När en person för första gången har tagit någon högskolepoäng räknas detta som påbörjad högskoleutbildning. Även uppgiften om föräldrars högskoleutbildning är hämtad från Högskoleregistret. Med svensk bakgrund avses här att vara född i Sverige med minst en förälder som är född i Sverige.

2017 levde 112,9 miljoner EU-invånare i risk för fattigdom eller social exkludering. 85 miljoner hade en inkomst under gränsen för risk för fattigdom. 34,8 miljoner levde i allvarlig materiell fattigdom och 34,4 miljoner levde i hushåll med mycket låg arbetsintensitet.

Källa: Eurostat

Snabba fakta om vanliga frågor på scb.se

Nu lanserar SCB Snabba fakta på scb.se. Här besvarar vi vanliga frågor från ovana statistik-användare. Med bland annat svar om befolkning, BNP, avfall och arbetslöshet. Allt är anpassat för att hamna högt upp i sökmotorernas träfflistor och fungera bra i mobilen. Vid lanseringen släpps sidor som bland annat svarar på hur stor befolkning Sverige har, vad BNP är och hur stor den är just nu och varifrån vi får elektriciteten vi konsumerar.

Sidorna uppdateras kontinuerligt i samband med att ny statistik publiceras.

70 000 unga får rösta för första gången i Europaparlamentsvalet

Totalt är det 7,3 miljoner svenska medborgare folkbokförda i Sverige som får rösta i vårens Europaparlamentsval. Av dem är 489 000 unga som får rösta för första gången i ett EU-val, det motsvarar 6,7 procent av de röstberättigade. Det är en minskning med 1,4 procentenheter jämfört med andelen förstagångsväljare i 2014 års val till Europaparlamentet. 70 000 av förstagångsväljarna hade inte heller möjlighet att rösta i höstens val.

Källa: SCB

Kostnaderna inom grundskolan fortsätter att öka

De totala kostnaderna för utbildningsväsendet ökade med 19 procent mellan 2013 och 2017. Alla skolformerna universitet/högskola, gymnasieskola, grundskola och förskola fortsätter att öka sina kostnader. Av dessa skolformer ökade grundskolan sina kostnader mest, med 29 procent, samtidigt som antalet elever ökade med 14 procent.

Under samma period ökade kostnaderna för förskolan med 18 procent och antalet inskrivna barn med 4 procent.

Källa: SCB

Sverige har lägst andel i materiell fattigdom i Europa

Drygt 1 procent av befolkningen i Sverige lever i allvarlig materiell fattigdom, enligt EU:s definition. Genomsnittet för EU är 7 procent. Utrikes födda och arbetslösa lever i större utsträckning i allvarlig materiell fattigdom än inrikes födda med två inrikes födda föräldrar och jämfört med de som arbetar.

Sverige och Schweiz är de europeiska länder som redovisar lägst andel av befolkningen i allvarlig materiell fattigdom, drygt 1 procent. Bulgarien och Grekland redovisar högst andelar på 30 respektive 21 procent år 2017.

Källa: SCB

15,5

miljoner ton koldioxidekvivalenter, så stora var den svenska ekonomins utsläpp av växthusgaser under andra kvartalet 2018. Det motsvarar en ökning med 1,2 procent jämfört med samma period 2017. Under samma period ökade BNP med 3,0 procent.

Källa: SCB

Anställda pappor tar ut fler dagar med föräldrapenning

Pappor som driver företag tar ut färre dagar med föräldrapenning under barnets första levnadsår än pappor som är anställda. Företagarpapporna tar ut ungefär en vecka mindre jämfört med anställda pappor – oavsett hur mammans sysselsättning ser ut.

Om pappan är företagare ökar samtidigt mamman sitt uttag av föräldrapenningdagar oavsett sin egen position. För pappan gäller samma beteende – om mamman är företagare ökar pappan sitt uttag av föräldrapenningdagar under barnets första levnadsår. Den förälder som inte är företagare verkar utnyttja föräldrapenningen mer när partnern driver eget.

Flest dagar i genomsnitt tar familjen ut om båda föräldrarna är företagare. Minst antal dagar tar familjen ut om pappan är anställd och mamman är företagare.

Källa: SCB

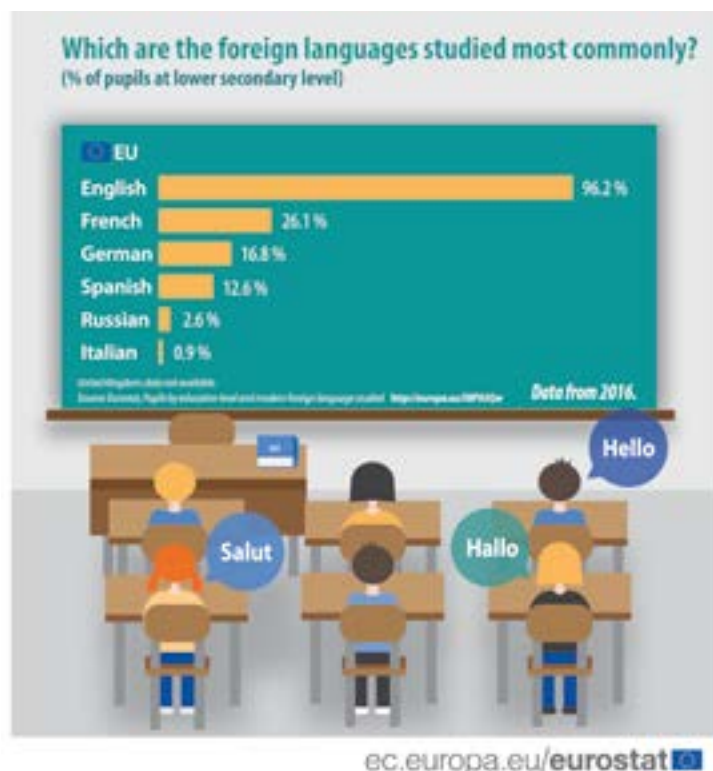
Foto: Jonathan Francisca, Unsplash

Gifta män i chefsposition efter lumpen

Män som idag är i 40-årsåldern och gjorde lumpen mellan 19–23 års ålder jobbar i större utsträckning, har i högre grad en eftergymnasial utbildning och har en högre förvärvsinkomst. Dessutom är en större andel av dem chefer. Männerna som gjorde lumpen är oftare gifta och har barn. Allt detta jämfört med de män som inte gjorde lumpen.

För gruppen som inte gjorde lumpen är det däremot fler som är företagare.

Källa: SCB

Engelska är det vanligaste främmande språket som studeras i europeiska skolor. Därefter följer franska, tyska och spanska.

Källa: Eurostat

214 000

så många svenska hushåll fick ekonomiskt bistånd 2017. Det är en minskning med tre procent jämfört med året innan.

Källa: Socialstyrelsen

Färre spädbarnsföräldrar röker

Allt färre mammor röker när barnen är riktigt små, men pappornas rökning har inte minskat lika mycket. Mindre än 4 procent av barnen födda 2016 hade en mamma som rökte under de första levnadsveckorna. År 1999 var den siffran 9 procent. Totalt levde cirka 11 procent av barnen födda 2016 i ett hem där någon rökte när barnet var åtta månader. Det är en minskning med ungefär 8 procentenheter jämfört med 1999. Rökning bland spädbarnsföräldrar var vanligast i Södermanland, Blekinge och Skåne.

Källa: Socialstyrelsen

Barn flyttar till storstadsområden, men från storstäderna

Under 2017 gjorde barn under 18 år nära 90 000 flyttar över en kommungräns. För vissa kommuner är det ungefär lika många flyttar till kommunen som flyttar därifrån, men andra kommuner har ett flyttningsöverskott (fler flyttar in i kommunen) eller ett flyttningsunderskott (fler flyttar från kommunen).

Störst flyttningsöverskott procentuellt sett hade Trosa, där 217 barn flyttade in och 90 flyttade ut. Det innebär att flyttar mellan kommuner i Sverige medförde en nästan 5-procentig ökning av Trosas befolkning under 18 år. Därutöver är det främst pendlingskommuner nära storstäder som har överskott. Av dem ligger Ale och Staffanstorp i topp. Storstadskommunerna Stockholm, Göteborg och Malmö hade däremot alla relativt stora flyttningsunderskott, medan de flesta större städer, till exempel Uppsala, Linköping, Örebro och Västerås, hade överskott. Till Stockholm flyttade 6 600 barn och 10 400 flyttade ut. Det motsvarar en utflyttning med ungefär 2 procent av alla barn i Stockholms stad. Också grannkommunerna Solna och Sundbyberg hade stora underskott. Det hade också många kommuner i Norrland, i Bergslagen och i östra Småland. Allra störst var flyttningsunderskottet i Norberg. Dit flyttade 58 barn medan 173 barn flyttade därifrån, vilket innebär att omflyttning inom Sverige medförde en 10-procentig minskning av antalet barn i kommunen. ■

Inrikes flyttnetto (procent) i förhållande till medelfolkmängden 0–17 år

